

KCPE MADE FAMILIAR KISWAHILI QUESTIONS.

The booklet comprises all KCPE past papers between the years 2010 and 2019.

*For marking schemes call
Mr machuki 0795491185*

005014666

KCPE 2010

**KISWAHILI
SEHEMU YA PILI:
INSHA**

Muda: Dakika 40

NAMBA YAKO YA MTIHANI	
JINA LAKO	
JINA LA SHULE YAKO	

SOMA MAAGIZO HAYA KWA MAKINI

1. Kwenye nafasi zilizoachwa hapo juu andika Namba yako kamili ya mtihani, Jina lako na Jina la Shule yako.
2. Sasa fungua karatasi hii, soma kichwa cha insha kwa makini na uandike insha yako kwenye nafasi ulizoachiwa.

Kijitabu hiki kina kurasa 4 zilizopigwa chapa.

0505

© The Kenya National Examinations Council, 2010

FUNGUA UKURASA

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maágizo uliyopewa.

Anza insha yako kwa . . .

Kwa kweli niligundua kuwa Mungu akifunga nafasi hapa, hufungua kwingine.

Maswali 1 mpaka 15.

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 mpaka 15. Kwa kila nafasi umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaalo zaidi kati ya yale uliyopewa.

Wakazi wa vitongoji duni 1 na matatizo mengi. Asilimia kubwa ya waja hapa 2 3 aila. 4, katika mitaa ya mabwanyenye 5 na vitongoji hivi, hali ni tofauti; majumba yenyeye kuvutia yamepamba mazingira humo. Maisha ya makundi haya mawili 6. Wana wa matajiri hupata mahitaji 7 huku maskini 8 kwa ukosefu. Ama kwa kweli 9.

1. A. wametwaliwa B. wamekabidhiwa C. wametengwa D. wametingwa
2. A. haiwezi B. hawawezi C. haziwezi D. hamuwezi
3. A. kumkimu B. kuzikimu C. kujikimu D. kuwakimu
4. A. Labda B. Kwa hivyo C. Hata hivyo D. Ingawa
5. A. waliyopakana B. iliyopakana C. uliyopakana D. yaliyopakana
6. A. yamebaidika kama ardhi na mbingu. B. yameadimika kama wali wa daku.
C. yameingia kati kama mchuzi wa ugali. D. yamejikaukia kama ukuni.
7. A. zote B. yote C. nyote D. sote
8. A. wakila mwata B. wakila mwande C. wakila yamini D. wakila hasara
9. A. dua la kuku halimpati mwewe B. bidii ya mja haiondoi kudura
C. dau la mnyonge haliendi joshi D. mtegemea nundu haachi kunona

Tina alijua kwamba alihitaji kutia bidii masomoni asije 10 shule. Kijijini mwao ilikuwa kawaida wasichana 11 nafasi katika elimu. Palipotokea uhaba 12 karo, masomo ya msichana 13 huku mvulana akiendelea na elimu. Mara hii Tina aliamua kutia bidii ili angaa Mwalimu Mkuu amtafutie mhisani 14. Kwa njia hii Tina 15 namna fulani ya kuliokoa tabaka lake.

10. A. akaachishwa B. akaachiwa C. akaachilia D. akaachia
11. A. kunyanyaswa B. kubadilishiwa C. kudhulumiwa D. kupunguzwa
12. A. ya B. kwa C. wa D. na
13. A. yangekatizwa B. yanakatizwa C. yakikatizwa D. yakakatizwa
14. A. ayathamini masomo yake B. amthamini masomo yake
C. amdhamini masomo yake D. ayadhamini masomo yake
15. A. alitarajia alipata B. alijihimu alipata C. alijihimu kupata D. alitarajia kupata

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

- 16.** Sentensi inayounganisha sentensi: "Juma ni mzee. Juma anasoma kitabu bila miwani". kisahihi ni:
- A. Juma ni mzee maadamu anasoma kitabu bila miwani.
 - B. Juma anasoma kitabu bila miwani licha ya kuwa yeye ni mzee.
 - C. Juma ni mzee madhali anasoma kitabu bila miwani.
 - D. Juma anasoma kitabu bila miwani minghairi ya yeye ni mzee.
- 17. Ki** katika sentensi; "Mwanafunzi huyo akikuona atatembea kijeshi", imetumiwa kuonyesha:
- A. Masharti, nomino.
 - B. Wakati, nomino.
 - C. Masharti, namna.
 - D. Wakati, namna.
- 18.** Chagua neno ambalo limetumia silabi changamano:
- A. Mbuga.
 - B. Kituta.
 - C. Ziwa.
 - D. Utulivu.
- 19.** Kamilisha, 'Fahamikiana kama _____',
- A. sahani na kawa
 - B. kinu na mchi
 - C. pua na mdomo
 - D. tui na maziwa.
- 20.** Chagua sentensi yenyeye vivumishi:
- A. Mwashi amejenga nyumba juu ya mlima.
 - B. Yule alimba vizuri mno akatuzwa
 - C. Nokoa atafika hapa hivi punde.
 - D. Wanafunzi wengi walifaulu mtihani huo.
- 21.** Ni sentensi ipi ambayo imetumia '**kwa**' kuonyesha sehemu ya kitu?
- A. Alitembea moja kwa moja hadi shulenii.
 - B. Wazee kwa vijana walihudhuria sherehe hiyo.
 - C. Watu watatu kwa kumi huepuka mitego.
 - D. Monika alipongezewa kwa wazazi wake.
- 22.** Mkono wazi ni kwa ukarimu ilhali _____ ni kwa inda.
- A. jicho la nje
 - B. joka la mdimu
 - C. kifuongo
 - D. kisebusebu.

23. Chagua kifaa cha uhunzi

- A. fuawe
- B. patasi
- C. timazi
- D. chetezo

24. Ni kundi lipi lenye sauti ghuna pekee?

- A. p, t, z
- B. v, th, n
- C. sh, l, w
- D. b, d, g.

25. Wingi wa, 'Kiduka hicho kilifunguliwa jana'. ni:

- A. Maduka hizo zilifunguliwa jana.
- B. Viduka hizo zilifunguliwa jana.
- C. Viduka hivyo vilifunguliwa jana.
- D. Maduka hayo yalifunguliwa jana.

26. Ni sentensi ipi sahihi?

- A. Hewala! Nitakusaidia.
- B. Kefule! Naomba maji.
- C. Oyee! Tumeshindwa.
- D. Hamadi! Amekuja.

27. Miaka mia ni kwa karne ilhali vitu ishirini ni kwa _____

- A. kikwi
- B. korija
- C. mwongo
- D. lukuki.

28. Chagua sentensi yenyeye kiwakilishi cha idadi:

- A. Mwanafunzi aliyefika kwanza alimpata mwalimu wa pili darasani.
- B. Mwalimu aliyetufunza mwanzoni alituuliza swali moja mara mbili.
- C. Mwalimu aliyetufunza mwanzoni alitufafanulia mambo kadha ya kutufaa.
- D. Mwanafunzi aliyefika kwanza alipewa medali na wa pili akapewa kitabu.

29. Ni sentensi ipi ambayo imetumia sitiari?

- A. Mwakio ni sungura siku hizi.
- B. Moyo wake ulimwambia asirudi nyuma.
- C. Muuguzi alisema atajifungua salama.
- D. Nyaboke ni mpole kama njiwa.

30. Ikiwa juzi ilikuwa Jumatatu, Jumamosi itakuwa:

- A. Kesho
- B. Mtondo
- C. Mtondogoo
- D. Keshokutwa.

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 31 – 40.

Mfumo wa elimu nchini unatilia mkazo mafunzo mengine ambayo, japo yamo nje ya masomo ya kawaida, yanahusiana na kwenda sambamba na masomo hayo ya kawaida. Vyama vya wanafunzi shulenii vinachangia pakubwa kuitisha mafunzo hayo ya ziada

Vyama vya wanafunzi hutofautiana kulingana na majukumu. Mathalani, vipo vyama vya kidini, vya kitaaluma na vya michezo. Pia, kuna vyama vya kijamii kama vile Chama cha Kupambana na Matumizi Mabaya ya Dawa na vya kiuchumi kama vile Chama cha Wakulima Chipukizi.

Imedhihirika kwamba vyama vya wanafunzi vina **manufaa ya kuhusudiwa**. Hii ndiyo sababu shulenii, kila mwanafunzi anahimizwa kijiunga na angaa vyama viwili. Vyama vya wanafunzi huwasaidia kukuza vipawa na kuimarisha stadi za kujieleza. Haya hufikiwa kuititia kwa shughuli za vyama kama vile ukariri wa mashairi, mijadala, utegaji na uteguaji vitendawili, chemsha bongo na ulumbi. Aidha, vyama hivi huhimiza utangamano mionganii mwa wanachama kwani wao hujiona kuwa watu wenye mwelekeo mmoja. Vilevile utangamano wa kitaifa na kimataifa hujengeka.

Mwanafunzi ambaye amejiunga na vyama vya wanafunzi huweza kukabiliana na changamoto za maisha kwa urahisi kuliko yule ambaye hajawahi kijiunga na chama chochote. Katika vyama hivi, wanafunzi hufunzana mikakati na maarifa ya kutatua matatizo na mbinu za kuepuka mitego ya ujana. Kuititia kwa ushauri wa marika kwa mfano, mwanafunzi hushauriwa kuhusu masuala kama vile uteuzi wa marafiki, kuratibu muda, kujikubali na kuwakubali wenzake.

Hali kadhalika, mwanafunzi hujifunza maadili ya kijamii na kidini. Kuititia kwa vyama vya kidini na vinginevyo, ye ye hujifunza kujistahi na kuwa na stahamala ya kidini, kiitikadi na kikabila. Kadhalika, majukumu ambayo mwanafunzi huenda akapewa hupalilia uwajibikaji, uaminifu na kipawa cha uongozi. Hata anapohitimu masomo yake, mwanafunzi huyu huendeleza sifa hizi.

Vijana wana nafasi kubwa katika kukabiliana na maovu ya kijamii kwani wao ndio wengi zaidi. Kuititia kwa vyama hivi, wanafunzi wanaweza kuwahamasisha wenzao dhidi ya tabia hasi kama vile kushiriki mapenzi kiholela, ulangazi wa dawa za kulevyia na kuijingiza katika burudani zisizofaa. Pia, shughuli na miradi ya vyama hivi huwawezesha wanafunzi kutumia nishati zao kwa njia ya kujinufaisha na kuepuka maovu. Kwa mfano, wanaweza kwenda kukwea milima, kufanya matembezi ya kukusanya pesa za kuwafadhili wahitaji, kuendeleza shughuli za kunadhifisha mazingira na kutembelea vituo vya mayatima na wazee.

Kushiriki katika vyama vya michezo hakumwezeshi mwanafunzi kuimarisha afya na kujenga misuli tu, bali pia huweza kuwa msingi wa kupata chanzo cha riziki baadaye. Wapo wachezaji maarufu ambaa walitambua na kuiendeza vipawa vyao kuititia kwa vyama vya aina hii, na hivi sasa wana uwezo wa kuyaendesha maisha yao na ya familia zao.

Ifahamike kuwa vyama vya wanafunzi vinapaswa kuwa msingi wa mshikamano na maridhiano. Visitumiwe kama vyombo vya kuwagawa wanafunzi kitabaka. Mwanafunzi hana budi kusawazisha muda anaotumia. Atenge muda wa shughuli za vyama na wa kudurusu masomo yake.

- 31.** Kulingana na kifungu, mwanafunzi akiwa shulenii:
A. Hufunzwa mfumo sambamba, hufunzwa kupitisha mafunzo ya ziada
B. Hujiunga na vyama, hujifunza mfumo sambamba
C. Hufunzwa mfumo sambamba, hufunzwa taaluma ya vyama
D. Hujiunga na vyama, hujifunza taaluma mbalimbali.
- 32.** Katika aya ya pili, wazo kuu analozungumzia mwandishi ni:
A. Aina za vyama vya kijamii
B. Majukumu ya vyama vya wanafunzi
C. Aina za vyama vya wanafunzi
D. Majukumu ya vyama vya kijamii.
- 33.** Chagua jibu **lisilo sahihi** kwa mujibu wa taarifa.
A. Vyama vya wanafunzi huchangia kukuza ubunifu wa wanafunzi.
B. Vyama vya wanafunzi huchangia kukuza uzalendo wa kimataifa.
C. Vyama vya wanafunzi huwasaidia kuimarisha uzalendo na mahusiano mema.
D. Vyama vya wanafunzi huwasaidia kuimarisha uhusiano na nchi nyingine.
- 34.** Kifungu kinaonyesha kuwa ushauri na uelekezaji:
A. Humwezesha mwanafunzi kujithamini.
B. Humsaidia mwanafunzi kupata marafiki.
C. Humwandalia mwanafunzi mpangilio wa kazi.
D. Humwondolea mwanafunzi mitego.
- 35.** Kwa mujibu wa taarifa, jibu linalodhiihishaa maana ya methali, "Ukiona vyaelea vimeundwa," ni:
A. Wanafunzi wakipewa nafasi ya uongozi huheshimu mielekeo ya wengine.
B. Wanafunzi wakipewa nafasi ya uongozi hujistahiki na kustahimili wengine.
C. Wanafunzi wakipewa nafasi ya uongozi huhimiza stahamala ya kidini baadaye.
D. Wanafunzi wakipewa nafasi ya uongozi huwa wa kutegemewa baadaye.
- 36.** Kulingana na kifungu, vijana wanaweza kudhiihirisha uwajibikaji katika jamii kuitia:
A. Kuwapinga walanguzi wa dawa za kulevyia na kuepuka burudani.
B. Kufanya matembezi anuwai ya kukusanya pesa.
C. Kushiriki katika miradi ya kuwaani wanyonge.
D. Kuendeleza shughuli za kuhifadhi mazingira na kutembea milimani.
- 37.** Kifungu kimebainisha kuwa:
A. Vijana ndio wanaoweza kushiriki mapenzi kiholela.
B. Vijana wanaweza kutumiwa kama msingi wa kustawisha vituo vya wahitaji.
C. Vijana wanaweza kutumiwa kama msingi wa kuadilisha jamii pana.
D. Vijana ndio wanaoweza kukabiliana na matatizo ya kijamii.
- 38.** Chagua jibu sahihi kulingana na kifungu
A. Michezo huweza kumjengea mtu jina na kumwimarisha kiuchumi.
B. Wachezaji maarufu walianza kucheza walipojiunga na vyama.
C. Wachezaji maarufu walianza kugundua vipawa vyao walipojiunga na vyama.
D. Michezo huweza kumjengea mtu uwezo na kumwimarisha kiuchumi
- 39.** Maoni ya mwandishi katika aya ya mwisho ni kwamba:
A. Vyama vya wanafunzi vinaweza kuvuruga usawa katika jamii.
B. Vyama vya wanafunzi ndio msingi wa kumsaidia mwanafunzi kutumia muda wake darasani.
C. Vyama vya wanafunzi vinaweza kuvuruga masomo katika darasa.
D. Vyama vya wanafunzi ndio msingi wa kuimarisha umoja na maelewano katika jamii.
- 40.** Kulingana na kifungu, '**manufaa ya kuhusudiwa**' ni:
A. manufaa yanayowafaidi wengi
B. manufaa yanayowavutia wengi
C. manufaa yasiyosahaulika kwa urahisi
D. manufaa yasiyopatikana kwa urahisi.

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 41 mpaka 50.

Naikumbuka siku hiyo vizuri. Niliamka alfajiri mbichi tayari kuanza safari kutoka kijijini mwetu hadi Mji Mkoo. Hii ndio iliyokuwa mara yangu ya kwanza kuuzuru mji huu. Moyoni nilikuwa na bashasha isiyokuwa ya kawaida kwa sababu siku hiyo ningeona mji ambao sifa zake nilikuwa nikizisikia tu kutoka kwa wenzangu waliobahatika kuutembelea. Hamu ya kuona majengo marefu, barabara zilizosakifiwa, magari mengi, watu wa asili mbalimbali na mabustani ya starehe ilinigubika, nikawa sijifai kwa matumaini.

Nilitembea hatua chache hadi kituo cha mabasi, nikapata daladala moja iliyotoza nauli nafuu, nikaiabiria mpaka mji uliokuwa pua na mdomo kutoka kitongojini mwetu. Hapo nilitumainia kupata matwana ya kusafiria hadi Mji Mkoo. Kwenye stesheni kulikuwa na msongamano wa matwana na harakati za utingo waliokuwa waking'ang'an abiria. Nikaingia katika matwana moja ilioitwa Upepo. Nilikuwa abiria wa kumi na mbili kuingia. Baada ya dakika tano hivi, gari lilijaa abiria, wote kumi na wanen. Tukang'oa nanga. Mandhari ya kupendeza yalijikunjua mbele yangu. Upepo mwanana kupitia dirishani, mpito wa kasi wa miti, mazigazivyote vilishirikiana kunipumbaza kiasi cha kunisahaulisha kufunga mkanda wa usalama.

Baada ya robo saa utingo alidai nauli. Nikapeleka mkono kwa tahadhari kwenye kibindo changu ambamo nilikuwa nimezifutika hela za usafiri na masurufu. Nikatoa noti ya shilingi mia mbili na kumkabidhi utingo huku nikitarajia baki. Utengo alinikazia macho, akanyoosha mkono na kusema, "Mia zaidi!" Nikarudi tena kwenye kibindo, nikatoa noti mbili za shilingi hamsini na kumpa. Safari ikaendelea.

Tulipofika mji mdogo wa Pitia, matwana ilisimama. Utengo aliinama chini ya viti, akatoa vibao na kuviweka baina ya viti vya kawaida. Kisha akaanza kutangaza, "Wa Jiji na mia; mia hamsini", Abiria walioonekana kuwa wachovu kwa kungojea na kupigwa na mzizimo wa kipupwe walipigana vikumbo kuingia, huku utingo akiwaelekeza kwenye vile vibao. Viti vilivytengenezewa abiria watatu vikaishia kubeba abiria watano! Matwana nayo ikawa haina budi kustahimili uzito wa abiria ishirini na watatu. Tukawa tunabanana kweli kweli. Utengo naye alining'inia mlangoni, shati lake lapeperushwa na upopo. Nilipojaribu kulalamikia hali hii nilinyamazishwa hata na abiria wenzangu.

Gari likaanza mwendo tena huku likiendeshwa kwa kasi ya umeme. Abiria waliokuwa wakizungumza sasa walinyamaza, kila mmoja roho i mkononi. Kimya cha kaburi kikatawala hadi pale utingo alipomwambia dereva, "Weka ngoma." Muziki ukahanikiza hewani kwa fujo. Baadhi ya abiria wakaanza kuyumbisha vichwa kwa kufuata mdundo wa muziki ambao ultishia kuvipasua viwambo vya masikio yangu.

Njiani tulikutana na walinda usalama ambao walitusimamisha. Utengo alishuka na kwenda chomba na mmojawapo wa hao maafisa, kisha akarudi huku kipaji chake kimenawiri kwa tabasamu. Akasema, "Nimempaka mafuta viganjani." Baadhi ya abiria walitikisa vichwa, wengine wakacheka kama kwamba wameona kinyago. Mimi nilibaki kuduwa tu. Gari liliongeza mwendo na baada ya muda mfupi tukafika kwenye mji mmoja ambao ulikuwa na majengo makubwa makubwa. Nikadhani tumefika Mji Mkoo. Nilipomuuliza abiria jirani aliniambia kuwa huu ulikuwa tu mji mkoo wa Jimbo la Buraha. Tukazidi kuyakunja masafa ya safari hii kwa kasi ya kuogofya huku dereva akitafuna majani aliyokuwa akiyatoa mfukoni mwa shati lake. Kadiri alivyoyatafuna ndivyo alivyoziidisha kasi. Nikahisi kama gari linapaa juu angani. Nikataka kumwambia dereva jambo, lakini nikajiasa, "Ikiwa wengine wamenyamaza sembuse mimi?"

Baada ya kitambo kidogo mvua ilianza kunyesha. Kukawa na ukungu na utelezi barabarani. Abiria mmoja alimsihi dereva kupunguza mwendo. Haya hayakumgusa dereva mshipa. Aliongeza kasi kana kwamba hajasikia lolote. Gari liliifika kwenye kuruba, dereva akawa haoni vizuri. Ghafla nikasikia, "Kirrr..!" Kisha, "Mungu wangu!" Halafu, 'ngu!' Kiza cha kaniki kikatanda.

41. Kulingana na kifungu;

- A. Wenzake Msimulizi waliwahi kupata fursa ya kuishi katika Mji Mkuu.
- B. Barabara za Mji Mkuu hazina mashimo.
- C. Mji Mkuu una majumba mengi mafuru.
- D. Msimulizi ana mwao na hali ilivyo katika Mji Mkuu.

42. Chagua jibu sahihi kuhusu vituo vya magari kwa mujibu wa aya ya pili:

- A. Wasafiri wengi kushindania nafasi
- B. Magari mengi kushindania wasafiri
- C. Misongamano mingi ya kutangazia wasafari
- D. Shughuli nyingi za kunadia nafasi.

43. Mazingira ya kuvutia yalimwathiri Msimulizi kwani:

- A. Aliduwaa na kujisahau.
- B. Alifurahia upepo na kujisahau.
- C. Alizubaa na kupuuza sheria za usafiri.
- D. Alipumbaa na kupinga sheria za usafiri.

44. Msimulizi alikuwa amehifadhi pesa katika:

- A. Mfuko mdogo ndani ya suruali.
- B. Mfuko mdogo mbele ya suruali.
- C. Mkunjo wa nguo iliyoshonwa kiunoni.
- D. Mkunjo wa nguo uliofungwa kiunoni.

45. Katika mji wa Pitia abiria walipigana vikumbo kuingia garini kwa sababu:

- A. Kulikuwa na uhaba wa magari.
- B. Kulikuwa na uhaba wa viti.
- C. Walikuwa wamechoka kungojea matwana Upopo.
- D. Walikuwa wamepigwa na baridi na mvua.

46. Kulingana na kifungu, ajali barabarani husababishwa na:

- A. ukosefu wa magari, kubeba abiria wengi.
- B. kiburi cha madereva, kutozingatia maelekezo barabarani.
- C. ukosefu wa mikanda ya usalama, madereva kutowajibika.
- D. muziki wa kupasua viwambo, madereva kutoona vizuri.

47. Msimulizi ni mkakamavu kwa vile:

- A. Alishutumu hali ya gari kubeba abiria kuliko kiasi.
- B. Alishutumu hali ya shati na utingo kuning'inia nje.
- C. Alinyamaza alipoona dereva akikaribia kuruba kwa kasi.
- D. Alinyamaza alipoona utingo akienda chemba na afisa.

48. Chagua jibu **lisilo sahihi** kulingana na kifungu:

- A. Abiria wengine waliufurahia muziki garini.
- B. Ufisadi unaweza kusababisha ajali barabarani.
- C. Abiria wanaweza kuzuia ajali barabarani.
- D. Kuruba ndiyo iliyosababisha ajali garini.

49. Ni mfuatano upi wa matukio ufaao kwa mujibu wa kifungu?

- A. Kucheza muziki, kukutana na polisi, kufikia kuruba, mvua kunyesha, kupata ajali
- B. Kukutana na polisi, kuhonga, kucheza muziki, kufikia kuruba, kupata ajali
- C. Kucheza muziki, kukutana na polisi, kuhonga, kufikia kuruba, kupata ajali.
- D. Kukutana na polisi, gari kupaa juu, mvua kunyesha, kufikia kuruba, kupata ajali.

50. ‘**Kiza cha kaniki kikatanda**; kulingana na kifungu ina maana:

- A. Msimulizi akapoteza fahamu.
- B. Msimulizi akapoteza uwezo wa kuona.
- C. Kukawa na weusi mkubwa.
- D. Kukawa na giza totoro.

KCPE 2013

**KISWAHILI:
SEHEMU YA KWANZA:
LUGHA**
3850425

Muda: Saa 1 dakika 40

**MAAGIZO KWA WATAHINIWA
SOMA MAAGIZO YAFUATAYO KWA MAKINI.**

1. Umepewa kijitabu hiki cha maswali na karatasi ya kujibia. Kijitabu hiki kina maswali 50.
2. Ukiisha kuchagua jibu lako, lionyeshe katika **KARATASI YA MAJIBU** na wala **sio** katika kijitabu hiki cha maswali.

JINSI YA KUTUMIA KARATASI YA MAJIBU

3. Tumia penseli ya kawaida.
4. Hakikisha ya kwamba umeandika yafuatayo katika karatasi ya majibu:

**NAMBA YAKO YA MTIHANI
JINA LAKO
JINA LA SHULE YAKO**

5. Kwa kuchora kistari katika visanduku vyenye namba zinazokuhusu, onyesha namba yako kamili ya mtihani (yaani namba ya shule, na zile namba tatu za mtahiniwa) katika sehemu iliyotengwa mwanzoni mwa karatasi ya majibu.
6. Usitie alama zozote nje ya visanduku.
7. Iweke safi karatasi yako ya majibu na usiikunje.
8. Kwa kila swali 1 – 50 umepewa majibu manne. Majibu hayo yameonyeshwa kwa herufi A, B, C, D. Ni jibu MOJA tu kati ya hayo manne ambalo ni sahihi. Chagua jibu hilo.
9. Kwenye karatasi ya majibu, jibu sahihi lionyeshwe kwa kuchora kistari katika kisanduku chenye herufi uliyochagua kuwa ndilo jibu.

Mfano

Katika kijitabu cha maswali:

- 21.** Chagua jibu lenye ala za muziki pekee.
- A. filimbi, udi, mvukuto, chapuo
 - B. njuga, tari, kinubi, fidla
 - C. harimuni, marimba, msondo, maleba
 - D. siwa, zeze, upatu, nembo.

Jibu sahihi ni B

Katika karatasi ya majibu:

[1] [A] [B] [C] [D] [11] [A] [B] [C] [D] [21] [A] [B] [C] [D] [31] [A] [B] [C] [D] [41] [A] [B] [C] [D]

Katika visanduku vinavyoonyesha majibu ya swali namba 21, kisanduku chenye herufi B ndicho kilichochorwa kistari.

10. Chora kistari chako vizuri. Kistari chako kiwe cheusi na kisijitokeze nje ya kisanduku.
11. Kwa kila swali, chora kistari katika kisanduku **kimoja tu** kati ya visanduku vinne ulivyopewa.

Kijitabu hiki cha maswali kina kurasa 7 zilizopigwa chapa.

Maswali 1 mpaka 15.

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi **1** hadi **15**. Umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaalo zaidi kati ya yale uliyopewa.

Ufanisi wa mwanafunzi katika masomo humtegemea yeye. Licha ya kuwa mwalimu **1** katika masuala mengi, uamuzi wa kuzingatia **2** ya mwalimu huwa wake.

Mwalimu hupitisha maarifa kama vile jinsi ya kutumia lugha kuwasiliana. Mathalani, mwalimu hufunza maneno kama vile halaiki, funda na kikosi ambayo ni **3**. Hali kadhalika, mwanafunzi hufunzwa maadili kama vile ustahimilivu ambao humfanya **4**. Ni dhahiri kwamba mwalimu ana uwezo mkubwa wa **5** mwanafunzi. Kwa hivyo hana budi kuwa kielelezo kifaacho kwani **6**. Mwanafunzi naye asiwe mlegevu, **7**.

1.	A. humjuza	B. humwelekeza	C. humtambulisha	D. humtahadharisha
2.	A. ilani	B. maafikiano	C. nasaha	D. matangazo
3.	A. nomino za wingi	B. nomino za jamii	C. nomino za dhahania	D. nomino za jumla
4.	A. kuwakubali wengine jinsi walivyo	B. kuwa rafiki mtiifu jinsi walivyo	C. kuwaamini wengine jinsi walivyo	D. kuwa rafiki mpole jinsi walivyo
5.	A. kumshawishi	B. kunishawishi	C. kujishawishi	D. kukushawishi
6.	A. mtoto kwa mama hakui	B. mwana hufuata kisogo cha nina	C. sikio halipiti kichwa	D. chanda chema huvikwa pete
7.	A. awe na nia ya kujiimarisha masomoni	B. awe na hakika ya kujiimarisha masomoni	C. awe na ari ya kujiimarisha masomoni	D. awe na matumaini ya kujiimarisha masomoni

Ukosefu wa mvua **8** madhara yasiyomithilika. Ukame unapojiri wanyama na mimea **9** zaidi na joto. La muhimu kuijuliza ni je, ikiwa wanyama wanaathirika hivyo, **10** binadamu? Mojawapo ya **11** hali hii ni hulka ya binadamu ya kutozingatia suala la kuongeza **12** katika mazingira kwa **13**. Matokeo ya hulka hii ni kwamba watu wengi wameshindwa **14** hata kwa mahitaji ya kimsingi kama vile chakula. Wengine wanakuwa maskini omboomba kwa kuuza ardhi yao **15**.

8.	A. imesababishia	B. imesababisha	C. umesababisha	D. umesababishia
9.	A. ndipo inayoathiriwa	B. ndivyo inayoathiriwa	C. ndio inayoathiriwa	D. ndiyo inayoathiriwa
10.	A. lau	B. bali	C. ilhali	D. seuze
11.	A. kiini cha	B. hatima ya	C. hatima za	D. viini vya
12.	A. dhima	B. thamani	C. ustawi	D. hazina
13.	A. kuitunza	B. kuyatunza	C. kuzitunza	D. kulitunza
14.	A. kujitosheleza	B. kujiendeleza	C. kujilinda	D. kujilea
15.	A. tepetepe	B. kijuujuu	C. tifutifu	D. kiholela

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

16. Chagua kielezi katika sentensi ifuatayo: Mwanafunzi hodari na mtiifu aghalabu huwapendeza watu wengi.
A. hodari
B. aghalabu
C. mtiifu
D. wengi.
17. Ni sentensi ipi ambayo imetumia ‘**kwa**’ ya kuonyesha jinsi ya kufanya jambo?
A. Mchinjaji alikata nyama kwa kisu.
B. Mwalimu alinipa alama nane kwa kumi.
C. Mwanafunzi amemwamkua mwalimu wake kwa heshima.
D. Mkimbizi alituzwa kwa kushinda mbio hizo.
18. Chagua usemi wa taarifa wa:
“Kwa nini mnawajiri mtoto mdogo?” Afisa wa Maslahi ya Watoto aliuliza.
A. Afisa wa Maslahi ya Watoto alimuuliza kwa nini alimwajiri mtoto mdogo.
B. Afisa wa Maslahi ya Watoto alimuuliza kilichomfanya amwajiri mtoto mdogo.
C. Afisa wa Maslahi ya Watoto aliwaauliza kwa nini alimwajiri mtoto mdogo.
D. Afisa wa Maslahi ya Watoto aliwaauliza kilichowafanya wamwajiri mtoto mdogo.
19. Chagua wingi wa: Hakujua kuwa mwashi angemjengea jumba kama hilo.
A. Hawakujua kuwa waashi wangewajengea majumba kama hayo.
B. Hamkjua kuwa waashi wangemjengea jumba kama hilo.
C. Hamkjua kuwa waashi wangewajengea jumba kama hilo.
D. Hawakujua kuwa waashi wangemjengea majumba kama hayo.
20. Tegua kitendawili:
Kikigongwagongwa wanawe hutoka nje.
A. kichuguu
B. ngoma
C. nazi
D. hindi.
21. Chagua jibu ambalo lina vihusishi pekee.
A. halafu, tena, juu ya, kumbe;
B. ili, minghairi ya, wala, kama;
C. karibu na, tangu, katika, kuliko;
D. hatimaye, baina ya, bila, ama.
22. Maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi ifuatayo ni:
Mzazi wangu amefika lakini wako atafika kesho.
A. kielezi, kiwakilishi;
B. kivumishi, kiwakilishi;
C. kiwakilishi, kivumishi;
D. kivumishi, kielezi.
23. Chagua sentensi ambayo ina matumizi ya kiambishi ‘**ki**’ cha wakati pekee.
A. Mwalimu akinipongeza nitafurahi sana.
B. Mwalimu alipofika shulenii alimkuta akisoma.
C. Chumba hiki kimepambwa vyema.
D. Mjomba wangu hupenda kuvala kizamani.
24. Neno ‘mkwajuni’ lina silabi ngapi?
A. 3
B. 8
C. 4
D. 5.
25. Watu wenye majina sawa huitana:
A. umbu
B. babu
C. somo
D. shoga.
26. Koo ni kwa jimbi, _____ ni kwa buda.
A. ajuza
B. binti
C. mseja
D. ghulamu
27. Sayari kubwa sana kuliko zote ni:
A. mshtarii
B. zebaki
C. zohali
D. utaridi.
28. _____ ni kwa mekonii na shubaka ni kwa sebule.
A. takia
B. bembea
C. hodhi
D. kichanja.
29. Chagua methali ambayo inaafikiana na maelezo yafuatayo: ‘Tunapaswa kujishughulisha na mambo ambayo yanaonyesha dalili za mafanikio.’
A. Mtu hula nguvuze.
B. Mtu huenda na uchao, haendi na uchwao.
C. Mtu hujikuna ajipatapo.
D. Mtu hupata ajaliwalo, silo alitakalo.
30. Ukubwa wa sentensi: ‘Kidole kirefu kimevikwa pete,’ ni:
A. Dole refu limevikwa jipete.
B. Vidole virefu vimevikwa pete.
C. Dole refu limevikwa pete.
D. Vidole virefu vimevikwa jipete.

Maridhia alikuwa pale jukwaani akiwa mionganoni mwa waalikwa mahususi katika shule ya upili ya wasichana ya Twapambazuka. Hii ilikuwa shule ya kipekee iliyokuwa imejengwa hivi majuzi kutokana na michango ya wafadhili na marafiki fulani wa chanda na pete wa Maridhia.

Maridhia alipokuwa pale jukwaani aliwaturupia macho wanafunzi waliokuwa wamejaa pomoni pale ukumbini. Kisha akajisemea kimoyomoyo, “Wanafunzi hawa wana bahati ya mtende. Wangejua kilichowapata wasichana wa enzi zetu, katu wasingezembea masomo. Wangejua hatua kubwa iliyopigwa na dada zao wangewaiga na kuzidi kufungua macho na kuikumbatia hamu ya kusoma zaidi. Sijui nitatumia lugha au mbinu gani leo kuwashamasisha!”

Rafikiye Maridhia, aliyekuwa mmoja wa wageni, alipomwona Maridhia kadidimia mawazoni alimgutusha. “Hee! Maridhia, mbona hivyo? Unawazia nini?” Maridhia aliyaficha machozi yaliyokuwa yanayaziba macho yake, machozi yaliyotokana na kumbukumbu ya yale aliyoyapitia hadi kufikia pale. Kisha akajutia purukushani na kumjibu, “Hakuna jambo la maana la kuwazia sasa. Ya kale hayanuki. Sasa nataka nigange yajayo.” Wakaendelea kusikiliza hotuba hizi na zile za kusifu hatua mbalimbali zilizopigwa katika kuinua kiwango cha elimu cha wanawake pale pao Shimoni. Mara kwa mara Maridhia alisikia jina lake likitajwa na kumiminiwa sifa kemkem na shukrani tele.

Maridhia alizirudisha fikira zake nyuma tena, akakumbuka vile alivyosoma kwa shida licha ya kuwa wazazi wake hawakuwa wachochole. Alikumbuka vile wazazi hao walivyomnyima furza ya kuijunga na shule ya upili kwa kufuata misimamo hasi ya wakazi wa Shimoni wa wakati huo. Hawa waliandama fikira kuwa kumsomesha msichana ni kupoteza mali bure. Wazazi wa Maridhia, kwa kuongozwa na tamaa, wakamuoa kwa babu mmoja mkwasii kupindukia. Ilibidi Maridhia akubali uamuzi huu shingo upande. Maridhia alikumbuka jinsi alivyoteseka katika ndoa hiyo. Alikumbuka vipigo vya kila mara, vicheko, vitisho na kuaibishwa hadharani na jamii, hasa ilipotokea kuwa amechelewa **kuipata mbeleko**. Mambo yalipomfika kooni akasema, “Potelea mbali, liwe liwalo, hata wakisema mwacha mila ni mtumwa ni sawa. Maneno matupu hayavunji mifupa.” Baada ya kuwaza na kuwazua Maridhia alitafuta maarifa ya kujinasua, akamwendea Bi Salama na kumlilia shida. Bi Salama alimshauri ajiunge na kituo cha elimu ya watu wazima. Huko Maridhia alipewa mafunzo mengi. Alitia shime masomoni akiamini kuwa kisomo hakina umri wala mwisho, akasoma hadi chuo kikuu.

Baada ya kuhitimu chuoni alirudi kwao na kupata kazi ambayo ilimwezesha kuwakimu wazazi wake waliokuwa wazee. Aidha alianzisha miradi mbalimbali Shimoni. Mafanikio ya Maridhia yaliwasuta na kuwaabisha kindanindani wale waliomdhulumu awali. Wengine walimsingizia hili na lile. Hata hivyo, hawangeweza kufanya lolote kuizima kiu ya Maridhia ya kuijendeleza. Maridhia aliwapuuza akisema kuwa asilani juu haliwezi kuzuiwa kwa ungo.

Miaka mitatu baada ya Maridhia kupata kazi walirudiana na mumewe. Mumewe alimwomba msamaha naye Maridhia akamsamehe. Aliwasamehe pia wote waliomtesa. Aliwaona kuwa walioongozwa na itikadi zilizopitwa na wakati. Aliwaelimisha wanakijiji kuwa ni muhimu kumsomesha mwanamke pia. Wasibague. Mwanamke mmoja akielimishwa, huelimisha dunia. Maneno ya Maridhia yalimtoa nyoka pangoni, watu wakawasomesha wana wa jinsia zote, Shimoni ikaanza kupiga hatua kubwa sana kimaendeleo. Shule zilijengwa, miundomsingi kama vile barabara ikaimarishwa na hospitali zilizokuwepo zikaboreshw. Maji ya mabomba yalisambazwa vijijini, chombo kilichokuwa kinaelekea kuzama kikaokolewa.

Sifa za Maridhia zilivuma pembe zote za Shimoni na jamii jirani. Wazazi na walezi waliwapigia watoto wao mfano wa Maridhia ambaye aliweza kuzikosoa mila duni na akafaulu. Jambo hilo lilionekana kuwa mwiko hapo awali. Jamii nzima ilifunguka macho; Maridhia akawa kielelezo, si kwa vijana wa kike tu, bali pia kwa vijana wa kiume, wazazi na jamii kwa jumla.

- 31.** Wanafunzi wa Twapambazuka walibahatika kwa vile:
- shule yao ilikuwa ya kipekee;
 - shule yao ilikuwa imefadhiliwa;
 - hawakubaguliwa kimasomo kama awali;
 - hawakupatwa na kilichowapata wenzao.
- 32.** Machozi ya Maridhia yalitokana **hasa** na:
- kumbukumbu ya mateso aliyokuwa anapitia;
 - kumbukumbu ya talaka na ndoa yenye taabu;
 - kumbukumbu ya mateso waliyopitia na wenzake;
 - kumbukumbu ya mateso na mafanikio yake.
- 33.** Wazazi wa Maridhia walikiuka haki gani za watoto?
- upendo, maarifa;
 - utulivu, heshima;
 - hiari, elimu;
 - shime, usalama.
- 34.** Chagua msimamo wa mwandishi kuhusu elimu.
- Huweza kupatikana kipindi chochote na katika daraja lolote.
 - Huweza kupatikana na mtu ye yeyote na mahali kotekote.
 - Huweza kupatikana baada ya kujiunga na kituo cha elimu.
 - Huweza kupatikana na watu wazima baada ya kujinasua.
- 35.** Ni sifa zipi zinazoafiki **zaidi** jamii ya Maridhia?
- ubinafsi, uongo, ushirikiano, maridhiano;
 - ukatili, ubaguzi, umoja, maridhiano;
 - tamaa, woga, dhuluma, maridhiano;
 - ulaghai, usalama, husuda, maridhiano.
- 36.** Kijiji cha Shimonii kilikuwa nyuma kimaendeleo kwa sababu ya:
- kufuata sana tamaduni na mila zao;
 - kupuuza mchango wa vijana katika maendeleo;
 - kutowazia wito wa vijana kuhusu maendeleo;
 - kuwatia wasichana katika ndoa za mateso.
- 37.** Mafanikio ya Maridhia yaliwezesha raia wa Shimonii:
- kujenga hospitali nzuri zaidi na kukuza elimu;
 - kupanua barabara na usawa;
 - kusambaza maji na elimu;
 - kustawisha vijiji na kuimarisha huduma za afya.
- 38.** ‘**Sifa za Maridhia zilivuma pembe zote za Shimonii na jamii jirani.**’ Methali inayoweza kujumuisha maneno haya ni:
- Mgaagaa na upwa hali wali mkavu.
 - Mkulima ni mmoja walaji ni wengi.
 - Mkuu hukua kwao.
 - Mcheza kwao hutuzwa.
- 39.** Maana ya: ‘**kuipata mbeleko**’, ni:
- kujipatia mahitaji ya mtoto;
 - kuwa na matumaini ya ujauzito;
 - kujifungua mtoto;
 - kuwa mjamzito.
- 40.** Chagua kichwa kifaacho **zaidi** kwa kifungu hiki.
- Umuhimu wa miundomsingi;
 - Umuhimu wa kusameheana;
 - Umuhimu wa elimu;
 - Umuhimu wa ufadhili.

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 41 mpaka 50.

Amani ni hali inayofaa kuenziwa na kuimashwa kila wakati na kila mahali. Baadhi ya watu huamini kuwa amani haipatikani ila kwa ncha ya upanga lakini si kweli wakati wote. Amani ya kudumu huweza pia kupatikana kwa njia ya maafikiano.

Ukosefu wa amani una gharama kubwa isiyolipika kwa urahisi. Wahenga waliosema, “**Kama hujuji kufa tazama kaburi**,” hawakukosea. Tukitaka kuyajua maafa yaletwayo na vita katika ukanda huu, tuna mifano kemkem. Si nchini, si kwa majirani, twaweza kujifunza mengi kuhusu umuhimu wa amani na hasara zinazoletwa na kinyume chake.

Jamii zinazokumbwa na mizozo hujionea makubwa. Baadhi ya watu waliowahi kuwa mamlakani huweza kupoteza nyadhifa zao; viongozi wa awali wakawa si chochote si lolote. Hali ya utulivu, furaha na maendeleo hutoweka kama moshi. Mambo mengi hutumbukia nyongo. Uharibifu wa mali **hushamiri** na wengi hupoteza milki zao.

Vurugu zinapotokea watu hutoroka, kila mmoja akikimbiza roho yake. Wakati kama huu, mali kama vile **mashamba, majumba ya kifahari, magari mengi, pesa na hata mifugo huwa mizigo mizito isiyobebeka**. Katika hali hii familia hujikuta zimesambaratika. Upweke nao huzidi. Pa kukimbiliwa pia huwa shida. Hali ya utegemezi huibuka. Wakimbizi hutegemea usalama kutokana na ukarimu na ukaribu uliopo kati yao na wahisani wao. Mambo hayawi sawa hata kidogo. Ghafla uhuru anaokuwa nao mtu hutoweka kwani **cha mwenzio hakiwezi kuwa kama chako na huwezi kukitolea sauti**, ni nguo ya kuazima ati.

Watu wakiwa uhamishoni ndipo wanapokumbuka umuhimu wa amani. Wao hujuta na kukumbuka mambo yasiyo na msingi yaliyozua ghasia. Wengi hukumbuka vurumai zilizotokana na tofauti kubwa za kisiasa, kiuchumi na kikabila, ujisadi na tamaa. Wengine huwaza kwa uchungu kuhusu hali ya mali zao walizochuma kwa miaka mingi kuangamizwa kwa sekunde chache tu! Wengi wao hutatizika kimawazo wasijue pa kuanzia wala pa kuelekezea juhudu zao.

Ikumbukwe kuwa ukimbizi nchini au nje ya nchi ni karaha tupu. Mahitaji ya kimsingi kama vile chakula, maji, makao, mavazi na malazi hukosekana. Magonjwa hatari hukurupuka kila mara. Isitoshe vifo huzidi, sio tu kuitia magonjwa, bali pia kutokana na mapigano na dhiki za kisaikolojia. Wakati huu, uvunjaji wa sheria huzidi na uchumi wa nchi huzorota kwani hata watalii huchelea kuingia nchini kwa sababu ya ukosefu wa usalama. Fahari ya nchi huditidimizwa na kuzikwa kwenye lindi la kina kirefu.

Ili kuhakikisha kuwa jamii zote zinaishi kwa amani, haifai kupakata mikono na kuamini kuwa wazazi, walimu na viongozi ndio ambao hawana budi kujaribu kwa hali na mali kuhubiria umuhimu wa amani na kusameheana. Inatujuzu kujaribu kuibua na kukuza hisia za uzalendo mionganii mwa wanajamii. Elimu nayo ifunze na kusisitiza umuhimu wa kuwa raia wema. Raia wote waelimishwe kuhusu umuhimu wa kuandama sera na mienendo inayohimiza usawa katika makundi yote ya kijamii. Walio katika mamlaka wawasisitizie vijana umuhimu wa kuungana na raia wengine licha ya tofauti zao za kikabila, kihali na hata kirangi.

903504

- 41.** Chagua jibu sahihi kwa mujibu wa kifungu.
A. Amani huweza kupatikana hata palipo na ugomvi.
B. Amani huimarishwa zaidi baada ya maafikiano.
C. Kuwepo kwa amani huwawezesha watu kujifunza mengi.
D. Kwenye amani gharama ya vita hupungua.
- 42.** ‘**Kama hujui kufa tazama kaburi**,’ ina maana:
A. Kama hulielewi jambo, chunguza matokeo yake.
B. Ikiwa hujawahi kukielewa kifo chunguza kiini chake.
C. Kama hukielewi kifo chunguza matokeo yake.
D. Ikiwa hujawahi kuyaelewa matatizo chunguza chanzo chake.
- 43.** **Mashamba, majumba ya kifahari, magari mengi, pesa na hata mifugo huwa mizigo mizito isiyobebeka**, kwa sababu:
A. wakimbizi huwa na haraka;
B. wakimbizi huwa na wasiwasi;
C. wakimbizi wanataka mabadiliko;
D. wakimbizi wanataka kujiokoa.
- 44.** Kupokelewa kwa wakimbizi hutegemea **hasa**:
A. urafiki wa wenyeji;
B. utu wa wenyeji;
C. udugu wa wenyeji;
D. ujirani wa wenyeji.
- 45.** Kulingana na aya ya **tano** chanzo cha vurugu ni:
A. tofauti za kisiasa na uchochezi;
B. tofauti za kisiasa na rangi;
C. kuwepo kwa ubinagsi na ubaguzi;
D. kuwepo kwa umaskini na utajiri.
- 46.** Uhamishoni:
A. Watu hypoteza hadhi zao.
B. Watu hukurupuka kwa magonjwa.
C. Shughuli za kuzalisha chakula huzorota.
D. Shughuli za kudumisha watalii hupungua.
- 47.** ‘**Cha mwenzio hakiwezi kuwa kama chako na huwezi kikitolea sauti**’. Chagua methali inayojumuisha maeleo haya.
A. Jogoo wa shamba hawiki mjini.
B. Bura yangu siibadili na rehani.
C. Kamba ya mbali huvutwa kwa uangalifu.
D. Kuku mgeni hakosi kamba mguuni.
- 48.** Chagua athari za ukimbizi kwa mujibu wa aya ya **sita**.
A. Nchi hypoteza walinda usalama.
B. Nchi hukumbwa na tatizo la kimawazo.
C. Nchi hypoteza pesa za kigeni.
D. Nchi hukumbwa na tatizo la wawekezaji.
- 49.** Kulingana na kifungu, jukumu la kudumisha amani:
A. linahitaji ushirikiano wa walimu na viongozi;
B. linahitaji ushirikiano wa raia wote;
C. linahitaji ushirikiano wa wahisani na wakimbizi;
D. linahitaji ushirikiano wa wenye mamlaka kote.
- 50.** Maana ya: ‘**hushamiri**,’ ni:
A. huzoroteka;
B. hushangaza;
C. huumiza;
D. huongezeka.

8.0 KISWAHILI SEHEMU YA PILI: INSHA

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL

KCPE 2013

**KISWAHILI
SEHEMU YA PILI:
INSHA**
3850527

Muda: Dakika 40

NAMBA YAKO YA MTIHANI	
JINA LAKO	
JINA LA SHULE YAKO	

SOMA MAAGIZO YAFUATAYO KWA MAKINI.

1. Kwenye nafasi zilizoachwa hapo juu andika Namba yako kamilii ya mtihani, Jina lako na Jina la Shule yako.
2. Sasa geuza ukurasa huu. Soma kichwa cha insha kwa makini kisha uandike insha yako kwenye nafasi ulizoachiwa.
3. Insha **lazima** iandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

Kijitabu hiki kina kurasa 4 zilizopigwa chapa.

903505

© The Kenya National Examinations Council, 2013

GEUZA UKURASA

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maagizo uliyopewa.

Wewe ni kinara wa wanafunzi shulen. Andika hotuba utakayowatolea wanafunzi wenzako kuhusu umuhimu wa kudumisha usafi shulen.

KCPE 2015

5045215

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA LUGHA

Muda: Saa 1 dakika 40

MAAGIZO KWA WATAHINIWA

SOMA MAAGIZO YAFUATAYO KWA MAKINI.

1. Umepewa kijitabu hiki cha maswali na karatasi ya kujibia. Kijitabu hiki kina maswali 50.
2. Ukiisha kuchagua jibu lako, lionyeshe katika **KARATASI YA MAJIBU** na wala **sio** katika kijitabu hiki cha maswali.

JINSI YA KUTUMIA KARATASI YA MAJIBU

3. Tumia penseli ya kawaida.
4. Hakikisha ya kwamba umeandika yafuatayo katika karatasi ya majibu:
NAMBA YAKO YA MTIHANI
JINA LAKO
JINA LA SHULE YAKO

5. Kwa kuchora kistari katika visanduku vyenye namba zinazokuhusu, onyesha namba yako kamili ya mtihani (yaani namba ya shule, na zile namba tatu za mtahiniwa) katika sehemu iliyotengwa mwanzoni mwa karatasi ya majibu.
6. Usitie alama zozote nje ya visanduku.
7. Iweke safi karatasi yako ya majibu na usiikunje.
8. Kwa kila swali 1–50 umepewa majibu manne. Majibu hayo yameonyeshwa kwa herufi A, B, C, D. Ni jibu **MOJA** tu kati ya hayo manne ambalo ni sahihi. Chagua jibu hilo.
9. Kwenye karatasi ya majibu, jibu sahihi lionyeshe kwa kuchora kistari katika kisanduku chenye herufi uliyochagua kuwa ndilo jibu.

Mfano:

Katika kijitabu cha maswali:

- 21.** Chagua jibu lenye ala za muziki pekee.
- A. filimbi, udi, mvukuto, chapuo
 - B. njuga, tari, kinubi, fidla
 - C. harimuni, marimba, msondo, maleba
 - D. siwa, zeze, upatu, nembo.

Jibu sahihi ni B.

Katika karatasi ya majibu:

1 [A] [B] [C] [D] 11 [A] [B] [C] [D] 21 [A] [B] [C] [D] 31 [A] [B] [C] [D] 41 [A] [B] [C] [D]

Katika visanduku vinavyoonyesha majibu ya swali namba **21**, kisanduku chenye herufi **B** ndicho kilichochorwa kistari.

10. Chora kistari chako vizuri. Kistari chako kiwe cheusi na kisijitokeze nje ya kisanduku.
11. Kwa kila swali, chora kistari katika kisanduku **kimoja tu** kati ya visanduku vinne ulivyopewa.

Kijitabu hiki cha maswali kina kurasa 7 zilizopigwa chapa.

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 mpaka 15. Kwa kila nafasi umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaalo **zaidi** kati ya yale uliyopewa.

Tanga hakujua maana ya jirani 1 siku 2 na ya kumfika: Alikuwa 3 watu ambaao 4 kuwa wakipatwa na tatizo, ndugu atawasaidia. Tanga alisahau kuwa 5 6 tatizo litakuwa 7 sana kabla huyo ndugu 8 kufika.

1.	A. kisha	B. tangu	C. hadi	D. tena
2.	A. aliyefikwa	B. alipofikwa	C. aliofikwa	D. alikofikwa
3.	A. katika	B. kwenye	C. kati ya	D. baadhi ya
4.	A. wataamini	B. wangeamini	C. wanaamini	D. wakaamini
5.	A. fimbo ya mbali haiui nyoka	B. mtegemea cha nduguye hufa maskini		
	C. akufaaye kwa dhiki ndiye rafiki	D. heri nusu ya shari kuliko shari kamili		
6.	A. —	B. ;	C. :	D. !
7.	A. limekuathiri	B. limemwathiri		
	C. limetuathiri	D. limewaathiri		
8.	A. yako	B. yetu	C. yake	D. yenu

Sikukuu za kitaifa ni muhimu kwa nchi 9. Sikukuu hizi haziwaleti watu pamoja tu, 10 pia huwa kumbukumbu ya matukio ya awali. Wakati huu si ajabu, yaani si 11 kuwaona 12 wakipiga ngóma kwa ustadi mkuu huku vijana wakikariri mashairi ya mishororo mitano katika kila ubeti. Mashairi ya aina hii huitwa 13. Wakati huu kiongozi hutoa hotuba kwa taifa ili 14 kuandama mienendo 15.

9.	A. lolote	B. yoyote	C. yejote	D. wowote
10.	A. hata	B. bali	C. kwani	D. wala
11.	A. shaka	B. neno	C. hoja	D. ibra
12.	A. manju	B. ngoi	C. nyakanga	D. masogora
13.	A. takhmisa	B. tasdisa	C. tathlitha	D. tathnia
14.	A. kuishauri	B. kuwashauri	C. kulishauri	D. kuyashauri
15.	A. ifaayo	B. lifaalo	C. mfaazo	D. yafaavyo

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu sahihi.

16. Maneno haya hufuatana vipi katika kamusi?

- (i) shwari
 - (ii) sinzia
 - (iii) sentensi
 - (iv) staha
- A. iii, ii, i, iv
B. ii, iii, i, iv
C. ii, i, iii, iv
D. iii, i, ii, iv

17. Chagua sentensi iliyoakifishwa ipasavyo.

- A. Dalali-alikuwa na bidhaa zifuatazo, kabati, meza, viti na rafu.
- B. Rita? hujamaliza kazi hiyo nyepesi hivyo!
- C. Wanafunzi wake – wale waliopata alama za juu zaidi – wametuzwa leo.
- D. Mkulima alipanda nafaka* yaani (wimbi na mtama).

18. Wingi wa sentensi,

‘Karani yule alimpelekea mkurugenzi waraka huo’, ni:

- A. Karani yule aliwapekelea wakurugenzi waraka huo.
- B. Makarani wale waliwapelekea wakurugenzi nyaraka hizo.
- C. Makarani wale walimpelekea mkurugenzi waraka huo.
- D. Karani yule alimpelekea mkurugenzi nyaraka hizo.

19. Chagua kauli ya kutendewa ya sentensi ifuatayo: Menza alikwenda kwa Tumaini akakata kuni.

- A. Tumaini alikatiwa kuni na Mènza.
- B. Tumaini alikatiwa kuni kwa Menza.
- C. Kuni zilikatiwa Tumaini kwa Menza.
- D. Kuni zilikatiwa kwa Tumaini na Menza.

20. Ujanja ni kwa sungura ilhali _____ ni kwa kaburi.

- A. kawaida
- B. ghafla
- C. utulivu
- D. msiri

21. Ni jibu lipi **lisilolingana** na mengine?

- A. alamsiki – binuru
- B. shikamoo – marahaba
- C. masalkheri – sabalkheri
- D. hodi – karibu.

22. Chagua sentensi iliyounganisha sentensi zifuatazo ipasavyo.

Nyumba ilikuwa kubwa. Nyumba haikuwatoshea wageni wote.

- A. Nyumba ilikuwa kubwa angalau haikuwatoshea wageni wote.
- B. Nyumba ilikuwa kubwa madhali haikuwatoshea wageni wote.
- C. Licha ya nyumba kuwa kubwa, haikuwatoshea wageni wote.
- D. Mithili ya nyumba kuwa kubwa, haikuwatoshea wageni wote.

23. Chagua jibu lenye maelezo sahihi.

- A. Kefule! ni tamko linalotumiwa kuonyesha kuudhika.
- B. Hewala! hutumiwa baada ya kuupata ushindi fulani.
- C. Simile! ni tamko linalotolewa baada ya kumruhusu mtu kupita.
- D. Makiwa! hutumiwa ili kumpa pole mtu aliyepoteza bidhaa zake.

24. Ni neno lipi lenye sauti mwambatano?

- A. mvua
- B. liwa
- C. kunja
- D. wayo

25. Kukanusha kwa, ‘Simba ambao wamejeruhiwa wametibiwa’, ni:

- A. Simba ambao wamejeruhiwa hawatatibiwa.
- B. Simba ambao hawakujeruhiwa hawatatibiwa.
- C. Simba ambao wamejeruhiwa hawajatibiwa.
- D. Simba ambao hawakujeruhiwa hawajatibiwa.

26. Chagua jibu lenye maelezo sahihi.

- A. Kufisha ni kuviweka vitu hadi viharibike ilhali kuficha ni kuviondoa vitu mahali vinapoonekana.
- B. Kisasi ni tendo la kumlipizia mtu kosa alilotenda, na kizazi ni watu wanaoishi katika jamii moja.
- C. Zabuni ni zawadi anayopata mtu mashindanoni, na sabuni ni madini yanayotumiwa kusafisha nguo.
- D. Kudanda ni kuruka ili kukishika kitu ilhali dada ni ndugu wa kike.

27. Chagua sentensi inayoonyesha hali ya kuagiza.

- A. Angetaka angewaimbia.
- B. Meza tembe mbili mara moja.
- C. Watakaosoma vyema watapita mtihani wao.
- D. Uliletewa hilo.

28. Ni sentensi ipi yenyé kiambishi ‘ki’ cha ngeli pekee?

- A. Mukai alikibeba mgongoni.
- B. Shime alienda kijijini.
- C. Dola anazungumza akitabasamu.
- D. Timau akija tutafurahi.

29. Chagua jibu lenye maneno **yasiyoambatanishwa** ipasavyo.

- A. funguo – kicha
- B. nzige – wingu
- C. hindi – bunzi
- D. maji – funda

30. Ni jibu lipi lenye vivumishi pekee?

- A. gumu, upesi, nadra, langu
- B. safi, yote, sana, halafu
- C. laini, nne, kama, mno
- D. bora, pengine, zile, kwao

Je, umewahi kutafakari kuhusu namna wanafunzi wengi, ukiwemo mionganini mwao, wanavyosafiri kwenda shuleni? Yumkini jibu lako kwa swali hili litadhihirisha kwamba asilimia kubwa ya wanafunzi hutembea kwenda shuleni, wengine hutumia balskeli, magari ya umma na ya kibinagsi, pikipiki na garimoshi. Bila shaka aina ya usafiri hutofautiana kulingana na uwezo wa kiuchumi na umbali baina ya nyumbani kwa mwanafunzi na shule yake.

Kila aina ya usafiri ina changamoto maalum. Mathalani ikiwa umezungumza na wenzako ambao hutembea kwenda shuleni, haikosi wamekuelezea dhiki wanazokumbana nazo. Licha ya safari za aina hii kuwachosha wanafunzi, ni wazi kuwa wanafunzi wengine hata hukosa masomo kwa sababu ya kutopitika kwa njia wakati wa mvua nyingi. Pengine hata wewe umewahi kujipata katika njia panda baada ya daraja unalovukia kusombwa na maji ya mto uliofurika. Isitoshe, watembeao huweza kuathirika kiafya wakati wa kipupwe. Baridi huweza kuwasababishia pumu au hata kichomi. Wengine huwa katika hatari ya kuteleza kwenye njia zenyenope na kuvunjika viungo vya mwili. Hawa pia wamo katika hatari zaidi ya kutekwa nyara na hata kunyanyaswa kimapenzi.

Wanafunzi wengine **huwahusudu** wale ambao husafiri shuleni, ama kwa gari la shule, au la kibinagsi. Wakiulizwa kuhusu kiini cha husuda hii, wanasema kwamba wenzao hawa hawachoki kwani magari haya yanawachukua kutoka malangoni mwa nyumba zao. Hata hivyo, ukichunguza vyema utapata kwamba hata hawa wana matatizo sugu. Kwa vile magari ya shule huwabeba wanafunzi kutoka sehemu mbalimbali, magari haya hayana budi kuanza safari mapema. Hili huwalazimu wanafunzi nao kuamka alfajiri na mapema ili kuyawahi magari haya. Matokeo ni kwamba wanafunzi wengi hawadiriki kulala usingizi wa kutosha. Kuna wale ambao hulala saa nne usiku baada ya kukamilisha kazi za darasani, kisha wanaraushwa saa kumi ili kujitayarishia basi la saa kumi na moja. Wanafunzi wa aina hii hukumbwa na uchovu, na bila shaka husinzia darasani.

Isitoshe, wanafunzi wanaotumia usafiri wa umma hulalamikia msongamano wa magari ambao unawafanya kukawia njiani, na hata kupewa adhabu kwa kucheleva kufika shuleni. Wengine hata hukataliwa na magari ya abiria, eti wanalipa fedha kidogo, na kuwasababishia wenye magari hasara. Wanafunzi hawa huaibika na kulazimika kutembea hadi shuleni. Hali kadhalika, magari ya umma humpa mwanafunzi mazingira ya kujifunzia tabia; nzuri na mbaya. Pamoja na wanafunzi hawa kupata fursa ya kutangamana na wenzao kutoka shule nyingine, wao pia huweza kuathiriwa vibaya na hulka za wasafari wengine. Kuna wale ambao huiga lugha, mitindo ya mavazi, namna ya kutembea, na hata mienendo mingine ya madereva na uthingi. Wengine huishia kuwa waraibu sugu wa vimeo kutokana na vielelezo wanavyopata kwenye magari haya. Muziki, picha za video, na mazungumzo kupitia vyombo vya habari vilivyo kwenye magari haya huchangia kuzorotesha tabia ya wanafunzi. Hii ni kwa sababu baadhi ya masuala yanayozungumziwa ni ya aibu na hayapaswi kusikilizwa na watu wa umri mbichi.

Ni dhahiri kwamba kila aina ya usafiri ina athari zake. Hata hivyo, Baniani mbaya kiatu chake dawa. Usafiri unahitajika katika kufanikisha masomo ya wanafunzi, na katika uchukuzi wa bidhaa na vifaa mbalimbali ambavyo wanahitaji shuleni. Ni jukumu la kila mwanajamii kuhakikisha kwamba mikakati ifaayo imewekwa ili kukinga dhidi ya madhara yanayoandamana na kila aina ya usafiri. Wanafunzi nao wakae ange kutambua watu ambao huenda wakawatosa katika maovu. Wachuje ya kuiga na ya kukataa.

- 31.** Kulingana na aya ya **kwanza**:
- Wanafunzi wengi huabiri vyombo vya usafiri ili kufika shulen.
 - Anayeenda kwa kawaida huwazia njia yake ya usafiri.
 - Uteuzi wa njia ya usafiri hutegemea masafa kati ya anakoishi mwanafunzi na anakosomea.
 - Wale walio na pesa kidogo hulazimika kutumia magari ya umma na baisedeli.
- 32.** Chagua jibu **lisilo sahihi** kulingana na kifungu.
- Matatizo ya usafiri hutofautiana kulingana na aina ya usafiri.
 - Barabara mbaya huweza kuathiri utendaji wa wanafunzi kielimu.
 - Mwandishi ana hakika kwamba msomaji ameambiwa yanayowapata wenzake.
 - Magonjwa mengine huweza kutokana na hali ya anga.
- 33.** Chagua madhara ya aina ya usafiri unaozungumziwa katika aya ya **pili**.
- mvua nyingi, kutatizika kimawazo
 - kupatwā na ajali, kuchukuliwa kwa nguvu
 - kuharibika kwa daraja, imajira ya baridi
 - ulemavu mwilini, kuingiliana na mazingira yasiyovutia.
- 34.** Aya ya **tatu** imebainisha kwamba wanafunzi wengine:
- wangetaka aina ya usafiri unaohusu nyumbani kwao
 - wanadhani kwamba wanaosafiri kwa magari hawasumbuki
 - wanapenda hali ya usafiri usiomhitaji mtu kutumia nguvu
 - wanaona kwamba wanaomiliki magari huwa na matatizo mepesi.
- 35.** Ni jibu lipi sahihi kulingana na aya ya **tatu**?
- Kutumia gari moja kusafiria humnyima mwanafunzi mapumziko yafaayo.
 - Magari yakianza safari shulen mapema huwafanya wanafunzi kumaliza kazi mapema.
 - Wanafunzi wakichoka hushindwa kuona umuhimu wa masomo darasani.
 - Kupitia sehemu mbalimbali za gari humfanya mwanafunzi kuraushwa.
- 36.** Kulingana na aya ya **nne**:
- Usafiri wa umma huwafanya wanafunzi kulaumiana.
 - Wanafunzi wengi hawafurahishwi na hali ya magari kuchelewa nyumbani.
 - Msongamano wa magari huweza kuathiri utulivu wa wanafunzi shulen.
 - Wanafunzi hupuuzwa garini na waliokosa nauki.
- 37.** Maana ya methali, “**Hakuna masika yasiyokuwa na mbu**” imejitokeza katika kifungu kwani magari ya umma:
- huwaleta wenye magari hasara, huonyesha mienendo mizuri
 - hushusha hadhi ya wanafunzi, huonyesha namna ya kuwasiliana
 - hukuza ushirikiano wa kijamii, hupalilia kuzorota kwa maadili
 - huwaongezea wanafunzi maarifa, huharibu namna ya kujipamba.
- 38.** Aya ya **nne** imebainisha kwamba:
- Wale wanaokuwa waraibu zaidi ni wale ambaeo wanaingiliana sana na madereva.
 - Jinsi mtu anavyotembea hulingana na tabia zinazosababishwa na mienendo ya uthing.
 - Mazungumzo kwenye magari ya abiria yanataka kumjengea mwanafunzi hali yenye vielelezo vyema kwao shulen.
 - Hulka ya mwanafunzi huweza kuathirika vibaya anapopata maarifa yasiyolingana na mahitaji ya rika lake.
- 39.** Mtazamo wa mwandishi katika aya ya mwisho ni kwamba:
- Wanafunzi wakiwa makini wanaweza kujiepusha na madhara ya usafiri.
 - Wasafiri wakijua hasara za safari wataimarisha juhud za kusoma.
 - Wanajamii wakitumia njia zifaazo shule zitapata vifaa vinavyohitajika.
 - Watu wakizifahamu tofauti za usafiri watapunguza maovu kwa wasomao.
- 40.** Maana ya ‘**huwahusudu**’ kulingana na kifungu ni:
- huwapenda kwa hali yao
 - huvutiwa na hali yao
 - huwafikiria kwa hali yao
 - huhimizwa na hali yao.

Simba na fisi walikuwa marafiki wa kufa na kuzikana. Urafiki wao ulishinda hata uhusiano wa ndugu wa toka nitoke. Ulikuwa ule uhusiano wa, mmoja anapojikwaa dole, anayehusi uchungu hasa ni huyo rafikiye. Wenzao porini hawakuisha kuusifu urafiki huu. Hakika hata waliwahimiza watoto wao kuiga mfano wa simba na fisi. Kilichowavutia wanyama zaidi ni hulka ya simba na fisi kuchuma pamoja na kuzikimu familia zao pamoja.

Hali iliendelea hivyo hadi wakati simba na fisi walipojifungua vitinda mimba wao. Uzazi huu ulisababisha mabadiliko makubwa katika maisha yao. Licha ya uzee uliokuwa umebisha hodi, simba na fisi walikuwa na vinywa zaidi vya kulisha. Kadhalika, vitoto hivi vikembe vilihitaji uangalizi zaidi, havingeweza kuachiwa ndugu zao. Hali hii iliwafanya wasiweze kuandamana usasini. Waliafikiana kupishana zamu katika majukumu yao. Wakati ambapo simba angeenda kuwinda, fisi angebaki nyumbani akiwatunza watoto. Zipo baadhi ya nyakati, japo kwa nadra mno, fisi alipojitollea kwenda kuwinda. Jambo lililomtia simba wahaka ni kwamba kila fisi alipobakia nyumbani, chakula walichokuwa wamekihifadhi kwa matumizi ya baadaye kiliota mbawa.

Fisi alipoulizwa hakukosa kauli ya kujitetea. "Mambo yamekuwa magumu siku hizi. Ulezzi una changamoto zake. Kumbuka pia tuna waivu. Kozi amekuja hapa na kutaka kuwanyakua watoto wetu. Ilibidi nipambane kwa jino na ukucha kuwaokoa. Katika hali hii nilisau kuwa ghala lilikuwa wazi. Hata kitali kilipokwisha, nilitahamaki kuwa ghala lilikuwa tupu, ikawa ni yale ya mwangaza mbili..., " akasema fisi. Lile ambalo simba hakuja ni kwamba fisi alikuwa akikiiba chakula kujinufaisha yeze na wazazi wake.

Tabia hii ya fisi iligeuka kuwa ngozi ya mwili. Simba naye alizidi kumshuku fisi. Hata hivyo, alipoendelea kuuliza kuhusu muujiza wa kutureka kwa chakula, fisi alimlaghai kwamba kwa kweli chakula kilikuwa kikichukuliwa na simba jike mwingine aliyebla akiishi ziwani. Hili lilimchemsha simba roho, akakata shauri kwenda moja kwa moja kukabiliana na hasidi huyo. Simba alisimama ukingoni mwa ziwa huku akiyatazama maji yaliyotulia kana kwamba yanamwogopa. Mbele yake, ndani ya maji, alimwona simba jike mwenzake aliyefanana naye kama shilingi kwa ya pili.

"Kumbe ni kweli kuwa dada yangu huyu hutuendea kinyume? Kumbe huyu ndiye anayetaka kuutia ufa udugu baina yangu na fisi?" simba alijuliza.

Simba hakuja vipi, lakini alijipata ndani ya ziwa; hasira imemtuma kupambana na simba jike mwenzake. Alitwaa mafumba yake kumchanachana huyo simba, lakini lo! Alijipata anakipiga kivuli chake pambaja majini. Haukupita muda mrefu kabla ya simba kuhisi mng'ato mkali kwenye mguu wake.

Alipotazama alimwona mamba mkubwa ajabu anaendelea kung'wafua minofu ya nyama kutoka pajani mwake. Alitaka kutoa ukemi lakini akajiasa. "Simba haonyeshi maumivu hata mbele ya matatizo makubwa. Huku kutakuwa kujidhalilisha," simba alijisemea. Baadaye alimrukia mamba kwa hamasa kuu, moto wa mapigano ukawaka. Mapambano yalipokatika, wawili hawa walikuwa wamehasirika si haba. Simba alikuwa amedhoofika mguu, naye mamba akabaki na kigutu cha mkia.

Simba alifika nyumbani akiwa hoi kwa maumivu, majonzi na kukatika tamaa. Fisi alipomtazama, michirizi ya machozi ya mamba **ilimtiririka kama maji bombani**. Alimwendea simba na kutaka kumkumbatia. Hata hivyo, mtazamo wa macho ya simba ulimwonya fisi dhidi ya tendo hili na kumfahamisha fisi kuwa urafiki wao wa miaka na mikaka umefikia ukingoni.

- 41.** Simba na fisi walikuwa marafiki wakubwa kwani:
- Wote waliwashinda ndugu zao katika kujali urafiki.
 - Kila mmoja aliathiriwa na matatizo ya mwenzake.
 - Hali yao ya kutegemeana iliigwa na wengi.
 - Walikuwa pamoja wakati familia zao zilikuwa zikijikimu.
- 42.** Kulingana na aya ya **pili**:
- Uzazi uliwadhoofisha waliokuwa marafiki wa fisi na simba.
 - Kupata vitinda mimba kuliwasababishia fisi na simba kuzeeka.
 - Jukumu la kulea liliwafanya simba na fisi kuwa makini zaidi.
 - Kuwa na vikeme kulipunguza muda wa fisi na simba kuwa pamoja.
- 43.** Ni dhahiri kwamba:
- Ndugu hawajui kuwalinda wadogo wao.
 - Kuwa na watoto wengi kuliwafanya fisi na simba kufanya kazi kwa mpango.
 - Haikuwa kawaida ya fisi kuwinda.
 - Ongezeko la majukumu lilipunguza juhudhi za fisi na simba kuzitafutia familia.
- 44.** Chagua tabia za fisi kwa mujibu wa aya ya **tatu**.
- mwenye ubinafsi, asiyekubali makosa yake
 - anayejua mustakabali wake, mdanganyifu
 - mwenye kufahamu mazingira yake, jasiri
 - anayetafuta ubingwa, asiyeminika kwo.
- 45.** Ni jibu lipi sahihi kulingana na kifungu?
- Malezi ya fisi na simba yamehitaji hali isiyo na vikwazo vya maadui.
 - Utetezi wa fisi umefanya simba kutojua manufaa ya wazazi wa fisi.
 - Simba na fisi wamebuni njia ifaayo ya kuyaboresha maisha yao.
 - Kutoshughulikia jambo pamoja kumefanya familia ya fisi na simba kutojitosheleza kwa chakula.
- 46.** “**Tabia hii ya fisi iligeuka kuwa ngozi ya mwili**”, ina maana kuwa:
- Ilikuwa hulka ya fisi kumsingizia yule simba jike.
 - Kuiba chakula kwa fisi kulikuwa mazoea.
 - Hali ya wengine kushuku nyendo za fisi iliongezeka.
 - Uzembe wa fisi uliendeleza kutoshiriki kazini.
- 47.** “**Kumbe ni kweli kuwa dada yangu huyu hutuendea kinyume?**” inaonyesha kuwa simba:
- amehuzunishwa na usaliti unaosababishwa na udugu
 - anasikitika kwamba urafiki kati ya ndugu ulikuwa unaharibika
 - amehakikisha kwenye fikra zake kuwa anajuta kumgombeza fisi
 - anathibitisha mawazoni kuwa fisi hana hatia.
- 48.** Simba hakupiga kelele alipoumwa kwa sababu:
- alitaka kuonyesha kuwa kuna wengine wajanja kuliko mamba
 - alitarajia kuamini kwamba hapati maumivu kwa mamba
 - alitaka kuihifadhi hadhi yake ya kawaida
 - aliazimia kumshambulia adui kwa hasira.
- 49.** Kauli, ‘**ilimtiririka kama maji bombani**’ imetumia tamathali gani ya usemi?
- tashbihi
 - sitiari
 - nahau
 - kinaya
- 50.** Kulingana na kifungu, maana ya ‘**kuutia ufa**’, ni:
- kuudharau
 - kuudhoofisha
 - kuuvunja
 - kuukosoa.

KCPE 2015

5057215

KISWAHILI SEHEMU YA PILI INSHA

Muda: Dakika 40

NAMBA YAKO YA MTIHANI	
JINA LAKO	
JINA LA SHULE YAKO	

SOMA MAAGIZO YAFUATAYO KWA MAKINI.

1. Kwenye nafasi zilizoachwa hapo juu, andika Namba yako kamili ya mtihani, Jina lako na Jina la Shule yako.
2. Sasa geuza ukurasa huu. Soma kichwa cha insha kwa makini kisha uandike insha yako kwenye nafasi ulizoachiwa.
3. Insha **lazima** iandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

Kijitabu hiki kina kurasa 4 zilizopigwa chapa.

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maagizo uliyopewa.

Andika insha itakayomalizika kwa maneno yafuatayo:

Hakika nilikuja kuamini kwamba mtu akitia bidii katika jambo, hata liwe gumu vipi, hatimaye hufaulu.

10.5 KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA: LUGHA

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL

KCPE 2016

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA LUGHA

Muda: Saa 1 dakika 40

MAAGIZO KWA WATAHINIWA (Soma Maagizo Yafuatayo Kwa Makini.)

1. Umepewa kijitabu hiki cha maswali na karatasi ya kujibia. Kijitabu hiki kina maswali 50.
2. Ukiisha kuchagua jibu lako, lionyeshe katika **KARATASI YA MAJIBU** na wala **sio** katika kijitabu hiki cha maswali.

JINSI YA KUTUMIA KARATASI YA MAJIBU

3. Tumia penseli ya kawaida.
4. Hakikisha ya kwamba umeandika yafuatayo katika karatasi ya majibu:
NAMBA YAKO YA MTIHANI
JINA LAKO
JINA LA SHULE YAKO
5. Kwa kuchora kistari katika visanduku vyenye namba zinazokuhusu, onyesha namba yako kamili ya mtihani (yaani namba ya shule, na zile namba tatu za mtihiniwa) katika sehemu iliyotengwa mwanzoni mwa karatasi ya majibu.
6. Usitie alama zozote nje ya visanduku.
7. Iweke safi karatasi yako ya majibu na usiikunje.
8. Kwa kila swali 1–50 umepewa majibu manne. Majibu hayo yameonyeshwa kwa herufi A, B, C, D. Ni jibu **MOJA** tu kati ya hayo manne ambalo ni sahihi. Chagua jibu hilo.
9. Kwenye karatasi ya majibu, jibu sahihi lionyeshwe kwa kuchora kistari katika kisanduku chenyе herufi uliyochagua kuwa ndilo jibu.

Mfano:

Katika kijitabu cha maswali:

21. Chagua jibu lenye ala za muziki pekee.
- A. filimbi, udi, mvukuto, chapuo
 - B. njuga, tari, kinubi, fidla
 - C. harimuni, marimba, msondo, maleba
 - D. siwa, zeze, upatu, nembo.

Jibu sahihi ni B.

Katika karatasi ya majibu:

[] [A] [B] [C] [D] [] [A] [B] [C] [D]

Katika visanduku vinavyoonyesha majibu ya swali namba 21, kisanduku chenyе herufi **B** ndicho kilichochorwa kistari.

10. Chora kistari chako vizuri. Kistari chako kiwe cheusi na kisijitekez nje ya kisanduku.
11. Kwa kila swali, chora kistari katika kisanduku **kimoja tu** kati ya visanduku vinne ulivyopewa.

906504

Kijitabu hiki cha maswali kina kurasa 7 zilizopigwa chapa.

© The Kenya National Examinations Council 2016

Geuza Ukurasa

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi I mpaka 15. Umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaalo zaidi kati ya yale uliyopewa.

Umuhimu wa afya bora kwa raia 1 , 2 kuna wasiotilia maanani suala hili. Raia 3 afya hawamudu 4 kukabiliana na matatizo 5 maisha, 6 pia huwa na hamu zaidi ya kutenda kazi. Raia wanastahili kuhimizwa kutunza afya 7 wasije wakahasirika baadaye kwani, 8.

1.	A. utakuwa umesitisitiza
C. unakuwa umesitisitiza	B. umekuwa ulisisitiza
D. umekuwa ukisisitiza		
2.	A. ama	B. japo	C. wala	D. lau
3.	A. wenyе	B. zenye	C. kwenye	D. penye
4.	A. tu	B. kamwe	C. kabisa	D. hata
5.	A. yanaodhuru	B. yanavyodhuru	C. yanayodhuru	D. yanakodhuru
6.	A. au	B. bali	C. na	D. hata
7.	A. nao	B. hao	C. zao	D. wao
8.	A. rasharasha ndio mwanzo wa mvua
C. maji ukiyavulia nguo yaoge	B. tone na tone huwa mchirizi
D. mchelea mwana kulia hulia mwenyewe		

Sitawayi kumsahau Bi. Tunu; 9 hamu ya kujiendeleza masomoni. Nakumbuka kidato cha kwanza nilipokuwa 10 katika Kiswahili. 11 somo kuwa rahisi. Alitufunza aina za mashairi kama vile 12 lenye mishororo mitano katika ubeti. Alisisitiza kwamba ushairi ni mwepesi, Akasema, "Ikiwa mtoto mdogo anaweza kutunga na kukariri shairi 13 nyinyi 14" Pia, Bi. Tunu alitufundisha aina za tamathali za usemi kama vile, sitiari. Mfano wa sitiari ni 15.

9.	A. ndiye aliyenipa
C. ndipo aliponipa	B. ndivyo alivyonipa
D. ndio alionipa		
10.	A. nimeenda shoti
C. nimeenda nguu	B. nimekula mwande
D. nimekula hasara		
11.	A. Aliifanya	B. Uliifanya	C. Alilifanya	D. Ulilifanya
12.	A. tathnia	B. takhmisa	C. tathlitha	D. tasdisa
13.	A. madhali	B. ilhali	C. angalau	D. sembuse
14.	A. ;	B. ,	C. ?	D. ..
15.	A. Mkai anawaza akiwazua kila siku.
C. Kitambaa hiki ni laini kama pamba.	B. Hamira ni ninga anayetuliza.
D. Mawimbi ya bahari yalinizingumzia.		

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

16. Chagua sentensi sahihi kisarufi.
A. Nywele ambayo imesukwa ni fupi.
B. Ngome ilijoengwa hapa imetukinga.
C. Jino iliyoza imeng'olewa na daktari.
D. Changarawe ambacho kimesombwa kitauzwa.
17. Ukgawanya nusu mara nne sawa utapata?
A. robo B. sudusi
C. khumusi D. thumni
18. Chagua jibu lenye sauti sighthuna pekee.
A. ch, f, s, th B. gh, j, m, t
C. p, ny, n, d D. dh, k, ng', h
19. Nomino **nyanja** imo katika ngeli gani?
A. U-ZI B. I-ZI
C. I-I D. LI-YA
20. Maneno yaliyopigiwa mstari ni: Sesi alibeba vikapu kadha begani.
A. kielezi, kiwakilishi;
B. kivumishi, kihuishi;
C. kiwakilishi, kihuishi;
D. kivumishi, kielezi.
21. Chagua jibu la kitendawili kifuatacho. Mimi ninakula vyakula vyote vinono lakini sinenepi wala sikui.
A. ulimi na meno;
B. kinu cha kusagia;
C. chungu cha kupikia;
D. mkono na vidole.
22. Onyesha usemi halisi wa sentensi ifuatayo. Muli aliniambia kwamba wiki ambayo ingefuata angeenda kutazama mechi hiyo.
A. "Wiki ambayo ilifuata nilienda kutazama mechi hiyo." Muli akaniambia.
B. "Wiki ijayo nitaenda kutazama mechi hiyo." Muli akaniambia.
C. "Wiki ambayo ilipita ulienda kutazama mechi hiyo." Muli akaniambia.
D. "Wiki ijayo utaenda kutazama mechi hiyo." Muli akaniambia.
23. Nukta pacha hutumiwaje?
A. kutanguliza maneno katika orodha;
B. kufungia maneno halisi ya msemajii;
C. kuonyesha ufanuzi wa maneno ya ziada;
D. kubainisha maneno ya awali.
24. Ni jibu lipi sahihi?
A. Utaridi ndiyo sayari iliyo karibu sana na jua.
B. Zebaki ndiyo sayari kubwa zaidi ya zote.
C. Zuhura ndiyo sayari angavu yenyeye joto zaidi.
D. Mshtarii ndiyo sayari iliyo karibu zaidi na dunia.
25. Chagua sentensi iliyotumia kiunganishi sahihi.
A. Fauka ya kumwita alikataa kuitika.
B. Maadamu umeniomba nitakusaidia.
C. Maria alijaribu bighairi akashinda.
D. Umu ni msomaji bora ikiwa hanivutii.
26. Maana ya nahau, "tia mrija" ni:
A. kutumia mali vibaya;
B. kumtegemea mtu kwa kila kitu;
C. kujitafutia mali kwa hila;
D. kumchukulia mtu mali ya mwenzake.
27. Ni jibu lipi lenye maelezo sahihi?
A. Mzegazega huuza bidhaa rejareja.
B. Saisi hutunza wanyama wa uchukuzi.
C. Mjume ni fundi wa kufua visu.
D. Sogora ni fundi wa kuimba na kukariri mashairi.
28. Chagua kauli ya kutendewa ya sentensi hii. Malkia alipiga ngoma akiwa kwa Hamu.
A. Ngoma ilipigiwa kwa Hamu na malkia.
B. Malkia alipigiwa ngoma kwa Hamu.
C. Ngoma ilipigiwa Hamu na malkia kwake.
D. Malkia alipigiwa ngoma na Hamu kwake.
29. Chagua wingi wa sentensi ifuatayo. Jani hilo kavu lilipeperushwa likatua kwenye mlingoti.
A. Majani hayo makavu yalipeperushwa yakatua kwenye mlingoti.
B. Majani yale makavu yalipeperushwa yakatua kwenye milingoti.
C. Majani yale makavu yalipeperushwa yakatua kwenye mlingoti.
D. Majani hayo makavu yalipeperushwa yakatua kwenye milingoti.
30. Ni jibu lipi lenye methali zenyeye maana sawa?
(i) Mzigo uko kichwani kwapa lakutokeani jasho?
(ii) Pilipili usiyoila yakuwashiani?
(iii) Mtama usioula wawawingiani kuku?
(iv) Kuku alaye mtama atakuwaje na nyama?
A. (i), (iv) B. (ii), (iii)
C. (i), (ii) D. (iii), (iv)

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 31 mpaka 40.

Wanafunzi wengi hudhani kwamba michezo ya riadha huanzia shuleni. Hata hivyo, ukichunguza kwa makini utapata kwamba watu huanza kushiriki katika riadha na michezo mingine wakiwa watoto wakembe. Ikiwa unakumbuka vyema, utapata kwamba ulianza kucheza kabumbu mara tu ulipoanza kutembea. Mara ya kwanza mpira wako ulikuwa sahani ya mama yako, au hata kikombe ulichotiliwa maziwa. Ulipokua kiasi, wewe na wenzako mliunda mpira kwa karatasi, majani au vitambaa, ambavyo mara nyingi mliokota kwenye majalala.

Huenda unakumbuka mara yako ya kwanza kuogelea. **Sitashangaa ukiniambia kuwa kidimbwi chako kilikuwa maji machafu yaliyokuwa nje ya nyumba yenu.** Wengine wataniambia kuwa waliogelea kwenye vijito vilivyojaa konokono **bila kuwa na mwao** na hatari ya kuambulia magonjwa. Licha ya kuogelea, wewe na wenzako pia mlishiriki katika michezo mingine kama vile kurusha tiara, kibe, kuwinga kuku na ndege kwa mawe, kuvutana kwa kamba, kuruka kamba, na kuzungushia tairi kwenye kiuno. Wakati mwingine mlikimbizana ili kuona anayempiku mwenzake.

Ukiulizwa kuhusu michezo mliyoshiriki mkiwa watoto, utasema kwamba michezo hii mliitunga wenyewe. Kadhalika nyinyi wenyewe ndio mliotunga sheria ambazo zilidhibiti uchezaji wenu. Wale ambaao walivunja sheria hizi walipewa adhabu kali kama vile kutengwa na kikundi au kupewa kazi ya kuwashudumia wengine wakiendelea kucheza. Bila shaka adhabu hizi ziliimarisha nidhamu mionganoni mwenu. Hali kadhalika michezo hii yenu haikuwaleta pamoja tu, bali pia ilichangia kuimarissha urafiki. Mathalani, mmoja wenu alipoumia, kundi zima lilimshughulikia. Aidha, michezo hii ilikuza ubunifu na ujasiri. Kule kutengeneza mpira na nyavu kwa nyasi au karatasi kuliwapa stadi zaidi za kuunda hata vifaa vikubwa zaidi. Vilevile ni wazi kwamba ulipoirusha tiara yako, na kuwashinda wenzako katika mbio, ulijihisi kuwa shujaa na kujiamini zaidi. Wakati mwingine hata ulichaguliwa kuwa kiongozi wa kundi kutokana na umahiri wako katika michezo.

Natumai unafahamu kuwa michezo hiyo yenu iliwasaidia kujenga misuli na kuimarissha viungo vya mwili. Ni wazi kwamba wakati uliposhiriki michezo hii ulijihisi mwelesi zaidi, na uliweza kutekeleza mengi bila kuchoka haraka. Zaidi ya hayo, michezo hiyo ilikuwezesha kupata usingizi wa pono na kuraukia shule bila kulazimishwa na mlezi wako. Ikumbukwe kwamba michezo hiyo hiyo ndiyo inayoendelezwa hata shuleni. Manufaa yake ni mengi hata kwa watu wazima. Wanaoshiriki michezo hii katika nyanja za kieneo na kimataifa hujifaa kwa mengi. Kuna wale ambaao hushinda tuzo na nishani mbalimbali kutokana na weledi wao. Wengine hupata fedha nyingi na kuambulia utajiri wa ghafla. Pia baadhi huteuliwa kuchezea timu za kimataifa na kuziletea familia, na nchi yao sifa kuu. Wapo wanaoajiriwa kama makocha na marefa wa timu za kitaifa na kimataifa.

Mke ni nguo, mgomba kupaliliwa. Nao utendaji wako katika michezo unahitaji kuboreshwa kila mara. Ushauri wa walimu na wanajamii wengine ni muhimu katika kukuimarissha michezoni. Hao hukuelekeza kuhusu namna ya kuutumia muda wako vyema; usije ukaegemea sana katika michezo ukasahau mengine muhimu kama vile kudumisha usafi, kuzingatia masomo na mahusiano ya kifamilia. Kadhalika, ni sharti ufuate nasaha ya waelekezi wako kuhusu njia bora ya kutumia pato ambalo huenda ukapata kutokana na michezo.

31. Kulingana na aya ya **kwanza**:
- Watoto wanapofika shulenii hawajui michezo ya nyumbani.
 - Wanafunzi wanaojihusisha na riadha huwa wachanga.
 - Watoto huimarisha uchezaji kutokana na vifaa kwenye mazingira yao.
 - Wanafunzi hupata jinsi ya kujifunza kulingana na wanavyokua nyumbani.
32. Kifungu kimebainisha kwamba:
- Watu wanapowaza kwa dhati huelewa wanavyoanza.
 - Watoto wakitembea wakicheza hawajui umuhimu wa vitu.
 - Mpira ukiundwa kwa karatasi huchezewa jaani.
 - Watu wanapohitaji jambo hutafuta mbinu za kulifiki.
33. ‘**Sitashangaa ukiniambia kuwa kidimbwi chako kilikuwa maji machafu yaliyokuwa nje ya nyumba yenu**,’ ina maana kuwa:
- Msomaji anajua kuwa aliogelea mwanzo kidimbwini.
 - Mwandishi ana imani kuwa nyumba ina maeneo machafu.
 - Msomaji anaamini kuwa anaambiya kuhusu uogeleaji kule nje.
 - Mwandishi ana hakika kwamba watoto walichezea maji yale.
34. Kulingana na aya ya **pili**:
- Viumbe wa majini huwaumiza wagonjwa wanaoogelea.
 - Msomaji anakumbuka alipoanza kurusha tiara nyumbani.
 - Wenzako walijificha mlipowafukuza ndege na kuku.
 - Michezo mingine ya watoto ilisababisha ushindani.
35. Kulingana na aya ya **tatu**:
- Mtu asiyejua sheria michezonii hawezi kuhurumiwa.
 - Watu wakiwa pamoja huunda mikakati ya kudumisha mahusiano mema.
 - Huduma bora hutolewa na wanaokosea michezoni.
 - Michezo huwapa watu ujasiri wanapowashughulikia wagonjwa.
36. Michezo:
- inapowalaeta watu pamoja idadi ya marafiki huwa nyingi nyumbani
 - ikiendelea kundini huzidisha matayarisho ya kazi
 - inawafanya watu kuwa na moyo wa kukabiliana na magumu
 - inasababisha kuwepo kwa mashabiki kunakorushwa tiara.
37. Kulingana na kifungu:
- Wanafunzi wanakuwa viongozi wanapoona ubora wa michezo.
 - Mtu anayeshiriki michezo hupata utulivu zaidi wa mwili.
 - Misili huimarka mtu anapofahamu umuhimu wa kucheza.
 - Viungo hujengekeea michezoni mtu anapofanya kazi kwa urahisi.
38. Chagua jibu sahihi kulingana na kifungu.
- Walezi hawawaamshi watoto wanaopenda michezo.
 - Faida za michezo shulenii huwa nyingi ikianzia nyumbani.
 - Watu wazima wakichezea timu za kimataifa huajiriwa.
 - Kushiriki michezo huweza kuimarisha hali ya mtu kiuchumi.
39. Kulingana na aya ya mwisho, ‘**mke ni nguo, mgomba kupaliliwa**’, kwani
- Mchezaji akielekezwa vyema huweza kutumia riziki yake kujinufaisha.
 - Mwanafunzi akifuata ushauri wa mwalimu huzingatia chanzo cha familia.
 - Mtu akishiriki michezo vyema huweza kufikia udumishaji usafi.
 - Mtoto akihusika vyema katika familia hupata njia ifaayo ya kujiimarisha.
40. Maana ya ‘**bila kuwa na mwao**’ kulingana na kifungu ni’, bila:
- kufahamu
 - kuamini
 - kuogopa
 - kuajabia

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 41–50

Meli alipokivuka kizingiti cha lango la shule ya kitaifa ya Tungambele alikuwa na azma ya kusoma kwa bidii ili kuinukia kuwa kijana wa kutegemewa na jamii yake. Alikuwa kalelewa katika familia yenye pato wastani. Akasoma kwa juhudzi za wazazi wake hadi darasa la nane alipokwangura alama za kumwezesha kijiunga na shule hii ya kifahari. Meli alijua kwamba alikuwa mwanagenzi, si katika masomo ya shule ya upili tu, bali pia katika maisha ya jijini ambamo shule hii ilipatikana. Kwa kweli hii ndiyo iliyokuwa mara yake ya kwanza kutia guu kwenye jiji hili ambalo habari zake akizisoma, ama katika magazeti machache yaliyowahi kufika kijijini mwao, au kupitia soma la Elimujamii. Hata hivyo, Meli hakuwa mtu wa kuogopa au kunywea machoni mwa changamoto. Alijiambia kwamba kwa vyovoyote vile atapambana na maisha haya mapya.

Saa mbili kamili asubuhi ilimpata Meli kapiga foleni katika afisi ya kuwasajili wanafunzi wageni. Wasiwasi wa aina fulani ulianza kumnyemelea alipotazama hapa na pale bila kuona dalili ya mja ye yeyote aliyemfahamu. Alijhisi kama yule kuku mgeni ambaye mwalimu wake alishinde kuwaambia kuwa hakosi kamba mguuni. Hata hivyo uliupiga moyo wake kondesi na kuijambia kuwa kuja kwake hapa kulitokana na juhudzi zake mwenyewe na katu hatauruhusu ugeni wa mazingira kuifisha ari yake ya masomo.

Usajili ulikamilika, naye Meli na wenzake wakajitosa katika ushindani wa kimasomo jinsi waogeleaji wajitumbikizapo kidimbwini wakapiga mbizi, baadhi wakiambulia ushindi na wengine wakifedheheka kwa kushindwa. Meli na wenzake walibainikiwa kwamba wote walikuwa mabingwa kutoka majimbo na wilaya zao. Ilimbidi kila mmoja wao kujikakamua zaidi ili kueleea katika bahari hii ya ushindani. Muhula wa kwanza ulishuhudia kishindo cha Meli kubwagwa chini na majabali wenzake. Alijipata mionganini mwa wanafunzi kumi wa mwisho; au kama alivyozoea **kuwatania** wenzake katika shule ya msingi, “wanafunzi kumi bora kuanzia mwisho”! Hili lilimwatua moyo Meli na kumfanya kutahayari. Alifika kwao amejiinamia kama kondoo aliyeumia malishoni. Akawataka wazazi wake wambadilishie shule lakini wakakataa.

Muhula wa pili na wa tatu mambo yalikuwa yaleyale. Meli akahisi kama askarijeshi aliyeshindwa kabisa kutambua mbinu za kuwavizia maadui. Akaona kwamba njia ya pekee ni kijiunga na wenzake kama ye ye katika vitendo vya utundu kama vile kuvuruga masomo kwa kupiga kelele darasani, kupiga soga bwenini na hata kuvuta sigara. Mwanzoni alichukia vitendo hivi lakini alimeza mrututu akisema kwamba ndiyo njia ya pekee ya **kujipurukusha** na aibu. Wazazi wa Meli hawakusita kutambua mabadiliko katika hulka ya mwanao. Wakajaribu kumshika sikio nyumbani lakini akawa hasikii la mwadhini wala la mteka maji msikitini. Wakawahuishwa wataalamu wa nasaha ambao waliwaambia kuwa Meli hakuwa na tatizo lolote la kuyamudu masomo. Kile alichokosa ni kujiamini tu.

Wazazi wa Meli waliona kuwa ni muhimu kuwahuishwa walimu katika kutatua tatizo la mwanao. Mwanzo wa muhula wa pili uliwapata wazazi hawa afisini mwa naibu wa mwalimu mkuu. Mazungumzo kati ya wazazi, naibu wa mwalimu mkuu na mwalimu wa darasa la Meli yalidhihirisha kwamba walimu walikuwa wamemuusa Meli kuhusu kujilingiza katika makundi yasiyomfaidi lakini rai zao ziliingia katika masikio yaliyotiwa nta. Aliyopenda zaidi Meli ni shughuli zilizomtoa nje ya shule kama vile tamasha za muziki, ukariri wa mashairi na drama. Mazungumzo yalibainisha kwamba Meli alihitaji ushauri na uelekezaji zaidi kutoka kwa mtaalamu wa nasaha pale shulenii.

Meli alianza vikao na mtaalamu huyu ambaye pia alimpendekezea Meli ushauri zaidi kutoka kwa washauri marika. Hili lilimchangamsha zaidi Meli kwani alishaona hawa kama wenzake waliojua changamoto zake. Juhudi za mtaalamu wa nasaha na washauri marika zilifua dafu. Mwisho wa kidato cha pili ulishuhudia mabadiliko makuu katika hulka na utendaji kimasomo wa Meli. **Aliukata kabisa uhusiano wake na marafiki walimopotosha** na kuanza kuaradama na wanafunzi waliotia juhudzi masomoni. Polepole alama zake ziliimarika. Matokeo ya mtihani wa kidato cha nne yalimweka kwenye safu ya wanafunzi bora zaidi nichini.

41. Nia ya Meli katika elimu ilikuwa:
- kuinua hali ya familia yake;
 - kuisaidia jamii yake;
 - kupata alama nzuri;
 - kujiunga na shule bora.
42. Meli alipojingga na Tungambele:
- alifahamu machache kuhusu uanagenzi;
 - alijua machache kuhusu masomo ya upili;
 - alifahamu machache kuhusu jiji;
 - alijua machache kuhusu maisha mapya.
43. Kifungu kimedhihirisha kwamba:
- Tungambele iliwasajili wanafunzi bora zaidi katika maeneo yao.
 - Wanafunzi walijitolea kwa bidii ili wasifedheheke.
 - Meli na wenzake walijua ni mabingwa siku waliposajiliwa.
 - Watu walitazamana kwa woga walipoanguka mitihani.
44. Kulingana na kifungu:
- kutofikia malengo kunaweza kusababisha kuzorota kwa maadili;
 - kutofanya vyema darasani kunaweza kusababisha kubadilisha shuleni;
 - kuanguka katika masomo kunaweza kunyima njia za kujiokoa;
 - kupoteza alama kunaweza kuzua upigaji wa kelele.
45. Chagua jibu **lisilo** sahihi kwa mujibu wa kifungu.
- Meli alivuta sigara na kupiga soga ili kujisahaulisha unyonge wake.
 - Wazazi wa Meli walikuwa wenyewe makini.
 - Meli hakutambua umuhimu wa masomo.
 - Wazazi wa Meli walitambua haja ya kushirikiana katika malezi.
46. Kulingana na aya ya **tano**:
- Meli alikuwa bingwa katika ukariri wa mashairi na drama.
 - Tabia ya Meli iliathiriwa vyema na marika zake.
 - Wataalamu wa nasaha shulenii ndio waliojua tatizo la Meli masomoni.
 - Walimu walikuwa wamemwonya Meli dhidi ya upigaji soga na uvutaji sigara.
47. Kulingana na kifungu, ushauri marika unafaa zaidi kwani:
- anayeshauriwa hujitambulisha zaidi na washauri;
 - washauri hupendekezwa na wataalamu;
 - anayeshauriwa anaelewa zaidi matatizo yake;
 - washauri huwafurahisha wanaoshauriwa.
48. “**Aliukata kabisa uhusiano wake na marafiki waliompotosha**”. Chagua kauli inayoweza kujumuisha maneno haya.
- Aliuacha ubaharia kwa unahodha.
 - Aliliacha ganda la muwa la jana.
 - Aliukata mkono uliokuwa ukimlisha.
 - Alimtupa jongoo na mti wake.
49. Maana ya: **kuwatania** ni
- kuwafanyia dharau;
 - kuwafanyia chuku;
 - kuwafanyia mzaha;
 - kuwafanyia inda.
50. Chagua maana ya: ‘**kujipurukusha**’, kwa mujibu wa kifungu.
- kujiokoa;
 - kujisahaulisha;
 - kujilinda;
 - kujiepusha.

10.6 KISWAHILI SEHEMU YA PILI: INSHA

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL

KCPE 2016

KISWAHILI SEHEMU YA PILI INSHA

Muda: Dakika 40

NAMBA YAKO YA MTIHANI	
JINA LAKO	
JINA LA SHULE YAKO	

SOMA MAAGIZO YAFUATAYO KWA MAKINI.

1. Kwenye nafasi zilizoachwa hapo juu, andika Namba yako kamili ya mtihani, Jina lako na Jina la Shule yako.
2. Sasa geuza ukurasa huu. Soma kichwa cha insha kwa makini kisha uandike insha yako kwenye nafasi ulizoachiwa.
3. Insha **lazima** iandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

906505

Kijitabu hiki kina kurasa 4 zilizopigwa chapa.
© The Kenya National Examinations Council, 2016

Geuza ukurasa

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maagizo uliyopewa.

Anza kwa: Ufanisi wa mwanafunzi katika masomo humtegemea yeye...

10.5 KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA: LUGHA

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
Kenya Certificate of Primary Education

504

- KISWAHILI - SEHEMU YA KWANZA LUGHA Muda: Saa 1 dakika 40

MAAGIZO KWA WATAHINIWA (Soma maagizo yafuatayo kwa makini.)

1. Umepewa kijitabu hiki cha maswali na karatasi ya kujibia. Kijitabu hiki kina maswali 50.
2. Ukiisha kuchagua jibu lako lionyeshe katika **KARATASI YA MAJIBU** na wala **sio** katika kijitabu hiki cha maswali.
3. Tumia penseli ya kawaida.
4. Hakikisha ya kwamba karatasi ya majibu uliyopewa imejumuisha yafuatayo:
NAMBA YAKO YA MTIHANI
JINA LAKO
JINA LA SHULE YAKO
5. Usitie alama zozote nje ya visanduku.
6. Iweke safi karatasi yako ya majibu na usiikunje.
7. Kwa kila swali 1–50 umepewa majibu manne. Majibu hayo yameonyeshwa kwa herufi A, B, C, D. Ni jibu **MOJA** tu kati ya hayo manne ambalo ni sahihi. Chagua jibu hilo.
8. Kwenye karatasi ya majibu, jibu sahihi lionyeshe kwa kuchora kistari katika kisanduku chenye herufi uliyochagua kuwa ndilo jibu.

Mfano:

Katika kijitabu cha maswali:

- 21.** Chagua jibu lenye ala za muziki pekee.

- A. filimbi, udi mvukuto, chapuo.
- B. njuga, tari, kinubi, fidla.
- C. harimuni, marimba, msondo, maleba.
- D. siva, zeze, upatu, nembo.

Jibu sahihi ni B.

Katika karatasi ya majibu:

- [1] [A] [B] [C] [D] [2] [A] [B] [C] [D] [3] [A] [B] [C] [D] [4] [A] [B] [C] [D]**

Katika visanduku vinavyoonyesha majibu ya swali namba 21, kisanduku chenye herufi B ndicho kilichochorwa kistari.

9. Chora kistari chako vizuri. Kistari chako **kiwe cheusi** na kisijitokeze nje ya visanduku.
10. Kwa kila swali, chora kistari katika kisanduku **kimoja tu** kati ya visanduku vinne ulivypewa.

Kijitabu hiki cha maswali kina kurasa 7 zilizopigwa chapa.

© 2017 The Kenya National Examinations Council

504

907504

Geuza ukurasa

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 mpaka 15. Kwa kila nafasi umepewa majibu manne. Chagua jibu lifaaloo **zaidi** kati ya yale uliyopewa.

Mazungumzo 1 kanuni fulani ili 2. Lugha 3 msemaji lazima 4 na msikilizaji, 5 sivyo kuwasiliana hakutapatikana. Mtu 6 kuzungumza huanza kwa kutamka sauti. 7 sauti hizi huwa ghuna. Mfano wa sauti ghuna ni 8.

1. A. huzingatiwa	B. huzingatiana	C. huzingatia	D. huzingatisha
2. A. kuzifanikisha	B. kumfanikisha	C. kuyafanikisha	D. kuifanikisha
3. A. anayotumia	B. anapotumia	C. anaotumia	D. anavyotumia
4. A. ueleweke	B. aelegeke	C. lieleweke	D. ielegeke
5. A. lau	B. tena	C. bali	D. wala
6. A. akijifunza	B. amejifunza	C. akajifunza	D. anajifunza
7. A. Baadhi ya	B. Mithili ya	C. Zaidi ya	D. Licha ya
8. A. m, f, g, th	B. v, z, dh, w	C. ch, s, d, t	D. n, gh, h, k

Sherehe ya kuadhimisha siku ya kuzaliwa kwangu 9. Niliamka alfajiri na mapema 10. Nilikuwa na hamu kuu ya kuona dada na kaka zangu wa toka nitoke yaani; 11 wangu. Baada ya kupata kiamsha kinywa, 12 kuelekea sokoni 13 nilinunua mboga za kila aina, si kabeji, si mchicha, si 14 sukumawiki 15 alimradi nilikuwa na vingi vya kununua.

9. A. itakuwa ikiwadia	B. ikiwa iliwadia	C. ikawa inawadia	D. ilikuwa imewadia
10. A. kujitayarisha	B. kupatayarisha	C. kuwatayarisha	D. kuzitayarisha
11. A. wanuna	B. masomo	C. maumbu	D. wakoi
12. A. nilishika usukani	B. nilishika tariki	C. nilishika kani	D. nilishika zamu
13. A. ambayo	B. ambao	C. ambalo	D. ambako
14. A. kicha cha	B. chane ya	C. tita la	D. mtungo wa
15. A. ;	B. -	C. ...	D. !

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu sahihi.

16. Wingi wa, "Ua wa nyumba yake umejengwa na fundi mwenye bidii," ni:
- Ua wa nyumba zake umejengwa na mafundi wenyе bidii.
 - Nyua za nyumba zao zimejengwa na mafundi wenyе bidii.
 - Nyua za nyumba zao zimejengwa na fundi mwenye bidii.
 - Ua wa nyumba zao umejengwa na fundi mwenye bidii.
17. Neno, "kiliundiwa" lina silabi ngapi?
- 6
 - 3
 - 4
 - 5
18. Chagua jibu lenye nomino zilizo katika ngeli ya I-ZI pekee.
- pamba, taa
 - kucha, sahani
 - kuta, ngoma
 - nyuta, kamba
19. Ni jibu lipi lenye maelezo sahihi?
- Kipaji ni sehemu ya kichwa inayohifadhi ubongo.
 - Goti ni sehemu ya mguu inayounganisha muundi na wayo.
 - Kiwiiko huunganisha kiganja na sehemu ya juu ya mkono.
 - Ufizi ni mfupa uliopo baina ya mdomo wa juu na wa chini.
20. Chagua ukusho wa:
- Maembe yalitiwa kapuni yakaiva.
- Maembe hayajatiwa kapuni na hayaivi.
 - Maembe hayakutiwa kapuni wala hayakuiva.
 - Maembe hayakutiwa kapuni yaive.
 - Maembe hayajatiwa kapuni yakaiva.
21. Chagua jibu lenye nomino iliyoundwa kutokana na nomino.
- angaza – mwanga
 - samehe – msamaha
 - babaika – babai
 - mpishi – mapishi.
22. Usemi wa taarifa wa, "Mtavihifadhi vitabu vyenu kwenye kabati," mwalimu alituambia, ni:
- Mwalimu alituambia kwamba tutavihifadhi vitabu vyetu kwenye kabati.
 - Mwalimu alituambia kwamba tungevihifadhi vitabu vyetu kwenye kabati.
 - Mwalimu alituambia kwamba tumevihifadhi vitabu vyetu kwenye kabati.
 - Mwalimu alituambia kwamba tulivihifadhi vitabu vyetu kwenye kabati.
23. Chagua aina za maneno yaliyopigiwa mstari. Wageni wale walialikwa tena lakini wengine hawakualikwa.
- kivumishi, kielezi, kiwakilishi
 - kiwakilishi, kihuishi, kielezi
 - kielezi, kihuishi, kiwakilishi
 - kihuishi, kivumishi, kielezi
24. Kauli zilizopigiwa mstari zimetumia tamathali gani za usemi?
- Tui ni chiriku anaweza kutamka maneno mia moja kwa sekunde.
- majazi, nahau
 - tasfida, kinaya
 - sitiari, chuku
 - tashbihi, ishara
25. Chagua jibu **lisilolingana** na mengine.
- unga – kata
 - laini – ngumu.
 - kumbuka – sahau
 - imara – thabiti
26. Chagua sentensi yenyе "ki" ya wakati.
- Wachezaji wanaimba wakishangilia.
 - Kikataa hicho kililimwa kikatoa mazao mengi.
 - Fundi alikishona kitambaa vizuri.
 - Wafanyakazi wanaifanya kazi hiyo kivivu.
27. Onyesha kauli ya kutenda ya sentensi zifuatazo: Munga alitengeneza gari. Munga alikuwa kiwandani.
- Munga alitengeneza gari kiwandani.
 - Kiwandani walimtengenezea Munga gari.
 - Munga alitengenezewa gari kiwandani.
 - Kiwandani kulitengenezewa gari la Munga.
28. Chagua sentensi yenyе maelezo sahihi.
- Kukoga ni kuondoa uchafu mwilini na kukonga ni kutawanyia vitu mahali.
 - Kufuta ni kusukuma kitu kuelekea uliko na kuvuta ni kunusa.
 - Kusuka ni kutikisa kitu ilhali kuzuka ni kutokeea kwa jambo.
 - Kutunga ni kupitisha uzi mahali ilhali kudunga ni kutoboa shimo.
29. Chagua sentensi iliyoakifishwa ipasavyo.
- Lo, huoni unamzuia mwenzako?
 - Heza – alisema – Koru tutakutana kesho.
 - Mugou (yule mtangazaji hodari) amepata Tuzo ya Mtangazaji Bora.
 - Yafuatayo ndiyo yanayotarajiwa, kusajiliwa, kulipa karo, kuanza masomo.
30. Chagua sentensi ambayo inaunganisha sentensi zifuatazo ipasavyo.
- Gari lilikuwa jipyा. Gari halikumpendeza.
- Gari lilikuwa jipyा madhali halikumpendeza.
 - Licha ya gari kuwa jipyा, halikumpendeza.
 - Gari lilikuwa jipyा angaa halikumpendeza.
 - Mithili ya gari kuwa jipyा, halikumpendeza.

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 31 mpaka 40.

Usalama ni mojawapo ya mahitaji ya kimsingi katika maisha ya binadamu. Nchi isiyowahakikisha raia wake usalama hujidhalilisha; ni sawa na kuku ambaye aonapo mwewe kukimbiza roho yake huku akiwaacha visaranga wake kuwa kitoweo cha mwewe.

Ukosefu wa usalama hauathiri tu mtu binafsi, bali pia huathiri nchi na majirani wake. Mathalani, vita vya kikabila vinapozuka nchini, raia, kwa kuhofia usalama wao, hukimbilia kwa makabila mengine na hata nchi jirani. Wakimbizi hawa, licha ya kuwa wategemezi wa wafadhili wao, hypoteza hadhi yao kama binadamu, kwani daima mhiti huwa mtumwa. Isitoshe, katika nchi ambamo ukosefu wa usalama umeshamiri, uchumi hutetereka. Shughuli nyingi za uzalishaji mali na uwekezaji hugonga mwamba. Wawekezaji wa ndani na nje huhofia kupoteza mali na roho zao. Hali hii hupalilia zaidi makali ya ukosefu wa nafasi za kazi na umaskini.

Maeneo mengi katika nchi zilizo na tatizo la ukosefu wa usalama hukabiliwa na uchechefu wa wafanyakazi. Raia **kindakindaki** wa sehemu hizi hupungua. Si ajabu kupata kwamba katika baadhi ya maeneo, wenyeji hawadiriki kujenga humo, kisa na maana; wanahofia kuchomewa nyumba zao na magaidi wanaodai asilimia kubwa ya fedha ili wasitekeleze uhalifu huu. Matokeo ya haya ni kwamba shughuli za kiuchumi kama vile ufugaji zimeachiwa wachache, hususan wazee ambao hawana hamu ya kuhamia mijini. Hali kadhalika, jamii isiyo na usalama huvuruga misingi ya mshikamano wa kijamii. Ni dhahiri kwamba wanajamii ambao wanaendeleza vitendo kama vile wizi wa mifugo, unyakuzi wa ardhi, ubakaji, na ulawiti hupalilia zaidi utengano mionganii mwao. Vitendo hivi huzua chuki, kisasi, kutoaminiana na mara nyingine husababisha vita vya wenyewe kwa wenyewe. Katika hali hii baadhi ya raia humizwa, wengine hufa na wengine kuachiwa majeraha ya moyo.

Tatizo la ukosefu wa usalama linapozungumziwa, watu moja kwa moja huwanyooshea vidole polisi na walinda usalama wengine. Raia kwa jumla huwa wepesi kusema, "Tunaishi serikali ituhakikishie usalama." Jambo la kusikitisha ni kwamba **wanaoiomba serikali kuwashakikishia usalama ndio kwa mfano, wanaojenga kando ya mito na kujitia katika hatari ya kusombwa na maji**. Wengine wanatarajia serikali kuwashakikishia usalama huku wakiabiri magari yaliyojaa watu pomoni bila kuwazia hatari inayowakabili. Wapo wengine ambao huhatarisha usalama wao kwa kunywa pombe haramu na kuambulia upofu. Wengine nao hula vyakula vyenye kemikali zinazoathiri afya zao. Wapo wengine wanaojitia hatarini kwa kupuuza wito wa serikali wa kuhakikisha kuwa wamejua anayeishi karibu nao, na kwamba wamewaangaza wale ambao wanashukiwa kuwa pingamizi kwa usalama. Isitoshe, kuna wale ambao huhatarisha usalama wao kwa kutumia njia za kijadi za matibabu kama vile akina mama kujifungulia nyumbani bila wakunga maalum; jambo ambalo huhatarisha maisha ya mzazi na mtoto pia. Wengine hushiriki, vitendo viovu kama vile utunguaji mimba na kujisababishia vifo.

Ni dhahiri kwamba kudumishwa kwa usalama kunahitaji mchango wa kila mwanajamii. Kama kila mtu angejifunga masombo kushughulikia usalama wake na wa jirani, huenda hakungekuwa na haja ya polisi na hata walinda lango.

- 31.** Kulingana na aya ya **kwanza**:
- Mzazi asiyewalinda wanawe hypoteza hadhi yake kama mlezi.
 - Binadamu asiyepata anachohitaji huathirika anapoachwa na mzazi.
 - Mzazi mwenye ubinafsi huhatarisha maisha yake kama mlezi.
 - Binadamu mwenye woga hushindwa kuwadhibiti wanawe kama mzazi.
- 32.** Vita vya kikabila:
- husababisha kukimbizana kwa majirani;
 - huwafanya watu kuwa watumishi wa majirani;
 - huwafanya watu hypoteza heshima yao;
 - husababisha kutopatikana kwa mali.
- 33.** Aya ya **tatu** imeonyesha kwamba:
- Sehemu zilizo na ukosefu wa usalama hazina wafanyakazi.
 - Tamaa inasababisha ukosefu wa usalama katika jami.
 - Maeneo yenye ukosefu wa usalama hayana majengo ya wenyeweji.
 - Kutokuwepo kwa usalama husababisha kutomiliki mifugo wengi.
- 34.** Kulingana na kifungu, athari za ukosefu wa usalama ni:
- kupungua kwa uzalishaji mali, kutokuwa wajenzi;
 - mifugo michache, kutengana na wazee;
 - kushukiana, uharibifu wa mali;
 - kuuawa, kupata vidonda mwilini.
- 35.** Mwandishi amedhihirisha kwamba:
- Walinda usalama huelekezewa lawama baada ya uhalifu kutokea.
 - Wenye magari yaliyojaa kote huhatarisha usalama.
 - Usalama unahusu kujua wanakotoka majirani wasioaminika.
 - Utulivu unaonyesha uwajibikaji wa serikali inapohitajika.
- 36.** “**Wanaoimomba serikali kuwahakikishia usalama ndio kwa mfano, wanaojenga kando ya mito na kujitia katika hatari ya kusombwa na maji.**”
- Onyesha methali inayoweza kutumiwa kuwaonya watu hawa.
- Mti huchongewa na tundaze.
 - Mto huvunjika kingo iliyo mbou.
 - Ukibebwa usilevylevye miguu.
 - Ukipanda pantosha utavuna pankwisha.
- 37.** Ni wazi kwamba kudumisha usalama kunahitaji:
- raia wenyewe kuyatambua matatizo ya waishio kwao;
 - wanajamii wenyewe kufahamu mchango wa serikali;
 - uwajibikaji wa mtu binafsi katika shughuli zake;
 - kujifunza aina za lishe bora wenyewe.
- 38.** Kulingana na kifungu serikali:
- inawataka watu kuwaogopa wanaodhaniwa kuwa wahalifu;
 - inawashauri watu kuepuka kupata watoto nyumbani;
 - inawaonya watu dhidi ya mauaji wakiwa wachanga;
 - inawahimiza watu kujua mienendo ya majirani wao.
- 39.** Wazo **kuu** linalojitokeza katika aya ya mwisho, ni:
- Usalama unadumishwa kwa mtu kuishi karibu na nyumbani.
 - Inamjuzu mtu kuwazia usalama unaolezewa na wanajamii.
 - Ni muhimu mtu kujitahidi kuhakikisha usalama kwake na katika mazingira yake.
 - Maafisa mtaani hawahitajiki pale watu wanapoamini ni salama.
- 40.** Chagua maana ya **kindakindaki** kwa mujibu wa kifungu.
- waliozaliwa hapo
 - waliohitajika hapo
 - waliopatikana hapo
 - waliothaminiwa hapo.

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 41 mpaka 50.

Siku hiyo juu lilichomoza mapema kuliko kawaida. Niliitazama miale yake kupitia kwenye dirisha la chumba changu. Rangi ya miale hii iliibua mjadala moyoni mwangu. "Sijui kama macho yangu ndiyo yanayonipiga chenga, ila naona leo miale hii ina mabaka meusi yaliyotwaa wekundu wa damu," moyo wangu ukasema. "Ingawa mimi si mnajimu wala mshirikina, nadhani rangi hii imefumbata kitendawili fulani," moyo ulirudia kusema. Baada ya mawazo haya nilishusha pumzi ndefu na kusema, "Siku njema huonekana asubuhi, huenda hii ni dalili ya wema wenyewe. Juu ya hayo mustakabali wa siku umo mikononi mwake aliyeiamrisha siku yenewe kuwepo, bindamu ana hiari au usemi gani kuhusu yatakayokuwa au yatakayokosa kuwepo?

Nilijikokota kutoka kitandani mwangu. Siku hii nilikuwa na miadi na rafiki yangu Tindi ambaye alihitaji kununua vifaa vya nyumbani. Rafiki huyu alikuwa kapata kazi ya uhasibu katika Shirika la Utozaji Ushuru baada ya kipindi cha kuhangaishwa na ulaji rushwa. Alikuwa anagura alikoishi na wazazi wake. Kama alivyosema, alitaka kuishi peke yake ili ajifunze kujitegemea, Tulikuwa tumepanga kukutana katika jengo moja la kibashara ambamo mliuzwa aina nyingi za vifaa vya nyumbani.

Nilifika kwenye jengo hilo baada ya saa moja na nusu. Nilimngojea rafiki yangu kwa takriban saa mbili ingawa alikuwa ameahidi kufika mapema. **Hata hivyo, kuchelewa huku hakukuwa ibra kwangu.** "Vipi Bwana? Leo umezidi?" Nilimuuliza Tindi. "Samahani sana ndugu, ila wewe unajua katika mji wa Selea methali, 'Chelewa chelewa utampata mwana si wako', haiwezi kuafiki. Hata mtu ukataka kuchapuka vipi, msongamano wa magari utakutilia vizingiti," alijibu kama kawaida yake.

Tulijitoma katika shughuli ya ununu. Mara, "Leta hiki," mara, "Rudisha, hiki ni ghali mno," mara, "Punguza bei." Hata baada ya muda usiopungua saa tano na nusu, tulikuwa tumenunua vyote vilivyokuwa kwenye orodha yetu ya bidhaa. Ghafla taa za umeme zilizimika, mlio wa jenereta ukasikika, kisha mlipuko, na kiza cha kutisha. Mara nilisikia ukemi mkubwa uliopasua dari ya jengo hili. Ukemi huu ulifuatwa na sauti nene ya kiume, "Fungeni vishubaka vya pesa! Nenda kafunge mlango wa mbele na wa nyuma!"

Wakati hayo yote yakijiri, jumba lilikuwa limekumbatiwa na moto wa tanuri. Joshi jeusi lilitanda kila mahali, vilio vya wateja waliokuwa wanatapatapa huku na huko kama kuku aliyedenguliwa shingo viliyaremba mandhari haya. Nilimshika Tindi mkono na kukimbilia mlango wa nyuma ambamo alisimama mlinda lango mmoja kuhakikisha hatubebi bidhaa yoyote; hata zile tulizokuwa tumelipia. Nilijaribu **kumsihi** atufungulie tutoke lakini akakataa katakata. Amri ya Bwana Mkubwa ilimzuia hata kuona hatari iliyomkabili yeye. Hatimaye nilifanikiwa kutumia misuli yangu kumwondoa, nikajishukuru kwa mazoezi ya viungo ambayo mimi hufanya kila siku.

Mimi na Tindi tulifanikiwa kutoka nje bila majeraha ya haja. Ndani kule vilio vya roho zilizokuwa zikibanania kwenye mlango wa nyuma vilihanikiza. Bwana Mkubwa alikataa katakata kufungua mlango wa mbele; anahofia mali yake kukwepuliwa na wafu! Wapo walonusurika, wakapitia kwenye mlango huu, wapo waliosalimu amri ya moto, moshi, hewa yenye sumu na kubanwa na wenzao. Hata Shirika la Zimamoto lilipowasili baada ya saa nne, jengo hilo lilikuwa majivu pamoja na vyote vilivyokuwemo. Runinga ya Taifa usiku huo iliarifu kwamba **hata mwenye jengo aliyesimama wenye mlango wa mbele kulinda mali yake dhidi ya roho zilizokuwa zinateketea aliaga dunia.**

41. Miale ya jua asubuhi hii:
- Ilionyesha hali ya kuamini uchawi.
 - Ilimfanya Msimulizi kufikiri zaidi.
 - Ilikuwa kinyume na matarajio ya unajimu.
 - Ilisababisha upuuzaaji moyoni mwa mtazamaji.
42. Aya ya **kwanza** imedhihirisha kwamba:
- Jambo huweza kutisha hata kama linaonekana zuri.
 - Ishara ya yanayotokea huonyesha mafanikio hapo mbeleni.
 - Binadamu hana mamlaka kuhusu hali inayoyaathiri maisha yake.
 - Mtu hukosa hakika ya mafumbo anayotoa akilini mwake.
43. Chagua jibu **lisilo sahihi** kwa mujibu wa kifungu.
- Msimulizi anajua hii ni mara ya pili Tindi kuchelewa.
 - Ufisadi huathiri utoaji wa ajira nchini.
 - Kuwepo kwa magari mengi barabarani hutatiza shughuli.
 - Pesa humpa mtu nafasi ya kufurahia uhuru wa kibinagsi.
44. Kauli, “**Hata hivyo kuchelewa huku hakukuwa ibra kwangu**”, inamaanisha:
- Aghalabu Tindi hazingatii muda waliokubaliana kuanza shughuli.
 - Tindi ana hulka ya kuchelewa anaponunua bidhaa.
 - Msimulizi amezoea kutotimiza miadi ya Tindi.
 - Ni kawaida kwa Msimulizi kumwona Tindi baada ya kuchelewa.
45. Chagua msuatano ufaao wa matukio kulingana na taarifa.
- kuagiza bidhaa, kujadiliana bei, kupotea kwa umeme, mpasuko, giza nene;
 - kuagiza bidhaa, kukagua bidhaa, kuagiza nyingine, kupotea kwa umeme, sauti, giza nene;
 - kuagiza bidhaa, kununua vyote, kupotea kwa umeme, moshi, giza nene;
 - kuagiza bidhaa, muda kuyoyoma, vilio, kupotea kwa umeme, giza nene.
46. Chagua sifa **kuu za mwenye jengo kulingana na kifungu**.
- mwenye pupa, mwoga
 - mwenye tamaa, asiyewajibika
 - mwenye wivu, katili
 - mwenye dharau, asiyeamini
47. Chagua jibu ambalo **si sahihi** kwa mujibu wa kifungu.
- Maafa mengi husababishwa na kutowazia hatima za matendo yetu.
 - Utiifu huweza kumletea mtu madhara.
 - Desturi katika maisha yetu huweza kutuletea neema.
 - Sheria zitolewazo wanapoiba huweza kudhibiti waokoaji.
48. Aya ya **mwisho** imebainisha kwamba:
- Msimulizi na Tindi walinusurika kuumizwa.
 - Watu wengi walikufa kwa sababu ya kulinda mali zao.
 - Uharibifu mkubwa ulisababishwa na kutochukua hatua haraka.
 - Kufinyana kwenye moto kulileta moshi na sumu.
49. Chagua kisawe cha **kumsihi**.
- kumrai
 - kumwelekeza
 - kumtahadharisha
 - kumshauri
50. “**Hata mwenye jengo aliyesimama kwenye mlango wa mbele kulinda mali yake dhidi ya roho zilizokuwa zinateketea aliaga dunia.**”
- Chagua tamathali **mbili** za usemi zilizotumiwa katika kauli hii.
- tashbihi, sitiari
 - kinaya, nahau
 - ishara, tashihisi
 - chuku, majazi

10.6 KISWAHILI SEHEMU YA PILI: INSHA

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
Kenya Certificate of Primary Education

505

- KISWAHILI - SEHEMU YA PILI INSHA

Muda: Dakika 40

NAMBA YAKO YA MTIHANI	
JINA LAKO	
JINA LA SHULE YAKO	

SOMA MAAGIZO YAFUATAYO KWA MAKINI.

1. Kwenye nafasi zilizoachwa hapo juu, andika Namba yako kamili ya mtihani, Jina lako na Jina la Shule yako.
2. Sasa geuza ukurasa huu. Soma kichwa cha insha kwa makini kisha uandike insha yako kwenye nafasi ulizoachiwa.
3. Insha **lazima** iandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

Kijitabu hiki kina kurasa 4 zilizopigwa chapa.

© 2017 The Kenya National Examinations Council

505

907505

Geuza ukurasa

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maagizo uliyopewa.

Mwandikie barua rafiki yako ukimshauri kuhusu mambo ambayo anaweza kufanya ili kujiiamarisha katika masomo.

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
Kenya Certificate of Primary Education

504

- KISWAHILI -

SEHEMU YA KWANZA

LUGHA

Oct. 2018 Muda: Saa 1 dakika 40

Soma vifungu vifuatavyo. Vina na fasi 1 mpaka 15. Kwa kila na fasi umepewa majibu munne. Chagua jibu lifaa lo zaidi kati ya yale uliyopewa.

Kila kiungo cha mwili wa binadamu, 1 2 mashine 3 huwa na kazi 4 kufanya. 5 kiungo kimoja kitashindwa kutekeleza jukumu 6 vingine 7. Ni muhimu binadamu kuvitunza viungo vyake asije akaishia 8 atakapopata shughuli zake zimekwama.

1. A. mfano	B. zaidi	C. kama	D. sawa
2. A. iliyo	B. ilipo	C. ilivyuo	D. iliko
3. A. -	B. ,	C. ;	D. :
4. A. inayohitajika	B. kinachohitajika	C. vinavyohitajika	D. zinazohitajika
5. A. Angalao	B. Maadamu	C. Ingawa	D. Iwapo
6. A. kilichotengewa	B. lililotengewa	C. zilizotengewa	D. ilivyotengewa
7. A. vitaathiriana	B. vitaathirikia	C. vitaathiria	D. vitaathiriwa
8. A. kujiuma kidole	B. kujifia kikondoo	C. kujitia shemere	D. kujikwaa ulimi

Mtovu aliposimama 9 kujibu mashtaka ya wizi wa kuku kijijini 10 hakutarajia kwamba kosa kama lile 11 hapo. Alikuwa amefanya mazoea kuvuna asikopanda. Hali 12 wanakijiji waliokuwa wamechoshwa naye walimwekeea mtego mkubwa wa 13 huku 14 kwamba pwagu hupata pwaguzi; yaani 15.

9. A. kizimbani	B. ulingoni	C. jukwaani	D. kitarani
10. A. yao	B. chao	C. mwao	D. nao
11. A. lingemleta	B. limileta	C. litamleta	D. linamleta
12. A. iliyokithiri	B. ilivyokithiri	C. ilipokithiri	D. ilikokithiri
13. A. kumkamatia	B. kuwakamatia	C. kukamatiwa	D. kukamatika
14. A. wameamini	B. wakiamini	C. wakaamini	D. wanaamini
15. A. ukitaka kumshinda mtu mwenye maarifa zaidi tumia mikakati bora zaidi			
B. ukitaka kumshinda mtu anayejua udhaifu wako tumia njia nyingi zaidi			
C. ukitaka kumrekebisha mtu mwenye makosa mengi tumia njia tofauti na zake			
D. ukitaka kumwadhibu mtu anayefahamu ujanja wako tumia hila kama zake			

- Kutcha nambari 16 mpaka 30, chagua jibu sahihi.
16. Onyesha neno lenye silabi name.
 - A. liiloanguliwa
 - B. ilifyatuka
 - C. nilimvutia
 - D. waliosomesheana
 17. Chagua jibu lenye kiwakilishi kionyeshi.
 - A. Wanafunzi wetu walifanya vyema lakini wale hawakufanikiwa.
 - B. Kitabu hiki ni changu ilhali wenyewe wanakidai.
 - C. Abiria huyo alimwonya ila yeye alizidisha mwendo.
 - D. Dirisha hili lina pazia bali mengine hayana.
 18. Chagua wingi wa sentensi ifuatayo: Mchungaji alinitunzia mbuzi huyu wangu huko kwake.
 - A. Wachungaji walitutunzia mbuzi hawa wetu huko kwao.
 - B. Wachungaji walinitunzia mbuzi hawa wangu huko kwake.
 - C. Mchungaji alitutunzia mbuzi hawa wangu huko kwao.
 - D. Mchungaji alinitunzia mbuzi hawa wetu huko kwake.
 19. Ni sentensi ipi inayoonyesha hali ya kuagiza?
 - A. Mwalimu akija atawapeleka uwanjani.
 - B. Mulika alisikiliza ushauri akaokoka.
 - C. Utampata ikiwa utazingatia mlivyoagana.
 - D. Msaidieni kuuinua mzigo huo.
 20. Chagua sentensi yenyé maana ifuatayo: Msanifu alimfanya Kombo kuandika barua hiyo.
 - A. Msanifu aliandikiwa barua hiyo na Kombo.
 - B. Msanifu alimwandikisha Kombo barua hiyo.
 - C. Kombo aliandikia barua hiyo kwa Msanifu.
 - D. Kombo aliandikiwa barua ya Msanifu.
 21. Ni sentensi ipi iliyotumia kiunganishi sahihi?
 - A. Sudi alipongezwa minghairi ya kupata jibu sahihi.
 - B. Sehemu hizi zimestawi lau kuna raja wengi.
 - C. Majani hayo yalipukutika laiti upopo haukuwa mkali.
 - D. Jengo hili ndilo imara kwa mujibu wa habari aliyotoa.
 22. Chagua sentensi yenyé ‘ki’ ya ngeli.
 - A. Moza atakufafanulia ukifika.
 - B. Kimo ndani ya kabati

3

23. Ni sentensi ipi iliyocikitishwa ipasavyo?
 - A. Naam, “akasema,” Nitakusaidia.”
 - B. Naam, “akasema,” nitakusaidia.”
 - C. “Naam,” akasema, “nitakusaidia.”
 - D. “Naam,” akasema, “Nitakusaidia.”
24. Chagua kukanusha kwa:
 - Masha ameosha nguo ikatakata.
 - B. Masha hajaosha nguo wala haikutakata.
 - C. Masha hakuosha nguo na haikutakata.
 - D. Masha hakuosha nguo na hajatakata.
25. Bainisha usemi wa taarifa wa:

Kedi: Mwanangu, nitakupeleka kwa Nyanya kesho.

 - A. Kedi alimwambia mwanawe kuwa angempeleka kwa Nyanya siku ambayo ingefuata.
 - B. Kedi alimwambia mwanawe kuwa angekupeleka kwa Nyanya siku ambayo ingefuata.
 - C. Kedi alimwambia mwanangu kuwa alimpeleka kwa nyanya siku hiyo.
 - D. Kedi alimwambia mwanangu kuwa anakupeleka kwa Nyanya siku hiyo.
26. Chagua jibu sahihi.
 - A. Mizani ni silabi ya mwisho katika mshororo.
 - B. Tathlitha ni shairi ambalo lima beti tatu.
 - C. Utao ni kipande cha pili cha mshororo wa shairi.
 - D. Kina ni neno linalorudiwa katika ubeti.
27. Kenge ni mnyama kama mamba anayeishi nchi kavu, na ana mwili mwembamba ilhali genge ni
 - A. kundi la watu ambao hufanya kazi pamoja;
 - B. mahali wanapopakia mizigo kiwandani;
 - C. ukingo wa majabali ulio kwenye mto;
 - D. barazani mwa walinda usalama nchini.
28. Sentensi ifuatayo imetumia tamathali gani ya usemi?

Pumu alitii amri ya moyo wake.

 - A. sitiari
 - B. ishara
 - C. tashhis
 - D. nahau
29. Ikiwa leo ni Alhamisi mtondo itakuwa
 - A. Jumamosi
 - B. Jumapili
 - C. Jumatatu
 - D. Jumanne
30. Chagua sentensi yenyé nomino dhahania.
 - A. Kinara alilizungumzia darasa.

Soma kifungu kisuatacho kisha ujibu maswali 31 mpaka 40.

Bila shaka umewahi kusikia neno, 'mwalimu' likitajwa. Je, neno hili linapotajwa ni wazo gani hukujia akilini? Yumkini huenda ukaniambia kwamba mwalimu ni yule ambaye anakufundisha masomo mbalimbali darasani. Wengine huenda wakasema kwamba mwalimu ni mtu ambaye anawarithisha wengine maarifa; yawe ya darasani au nje ya darasa. Alimradi kila binadamu anaweza kutoa maana anuwai za neno hili kulingana na namna ambavyo aliathiriwa na mwalimu.

Mwalimu ni mtu yeьте mwene уузи, ambaye anaupitisha уузи huo kwa mtu mwininge mwene kiwango cha chini cha уузи. Hakika hata wewe mwanafunzi umewahi kuwa mwalimu kwa mwanafunzi mwenzako au hata mwalimu wako! Fikiria mkiwa katika darasa la kwanza au la pili, namna uliviyomfundisha mwanafunzi mwenzako namna ya kuchora maumbo mbalimbali, kuruka kamba, na hata kufunga tai. Huenda ukadhani kwamba hujawahi kumfundisha mwalimu wako lolote. Hata hivyo, kumbuka kwamba wakati unapochangia somo lolote darasani huwa unawafunza wengine, akiwemo mwalimu, kuhusu namna ya kuelezea mambo tofautitofauti katika somo hilo kwa mtindo tofauti. Pia unaweza hata kumfunza mwalimu wako maarifa mapya. Mathalani, unapopewa fursa ya kuwatambia wanafunzi wenzako ngano kutoka jamii yako unapata fursa ya kumfunza mwalimu na wanafunzi wenzako kuhusu utamaduni wa jamii yako. Kupitia ngano hizi unaweza pia kumfunza namna ya utambaji.

Umuhimu wa mwalimu yeьте yule hauwezi kupuuzwa. Mwalimu humwondolea mtu ujinga kwa kumfunza maarifa mbalimbali. Wewe fikiria ulipoingia katika shule ya chekechea. Ulikuwa mgeni kabisa katika mazingira ya shule. Ulikuwa hujazoea kuishi na watu amba si wa familia yako. Jambo la kwanza ambalo mwalimu alikufundisha lilikuwa maarifa ya kuishi na wengine. Alikufunza pia namna ya kuomba msamaha unapowakosea wenzako, pamoja na kushirikiana nao katika michezo mbalimbali bila kuumizana. Juu ya hayo, mwalimu alikufunza namna ya kutamka sauti na maneno mbalimbali. Baadaye alikufunza kuzisoma sauti, maneno na vifungu mbalimbali. Bila shaka mwalimu alikufunza pia kuandika na kuwasiliana kwa **mitindo anuwai**.

Licha ya kumfunza masomo mbalimbali, mwalimu huelekeza kuhusu namna ya kukabiliana na changamoto mbalimbali ambazo zinaweza kuathiri masomo ya mwanafunzi. Hushauri kuhusu namna ya kutafuta haki na kusuluhisha migogoro kwa amani. Mwalimu hukushauri kwamba hata mwenzako anapokukosea haifai kumtusi au kumwendea mwalimu kumshtaki. Njia bora ni kumwambia kwa utulivu kuwa amekukosea na kumsamehe iwapo atakuomba msamaha. Ikiwa mwenzako atashindwa kuona kosa alilokutendea, basi unaweza kumwambia mwalimu ili awaelekeze zaidi na kuwasaidia kusuluhisha tazito lenu.

Mwalimu pia hukusaidia kutambua na kukuza vipawa vyako. Vilevile hukuelekeza kutambua udhaifu wako katika masomo na hali tofautitofauti, na kukuhimiza kutafuta mikakati ya kuijimarisha. Mathalani, ikiwa una kipawa cha ushairi, mwalimu anaweza kukitambua kupitia nyimbo mnazoimba darasani. Kwa njia hii anaweza kukusaidia kukiimarisha. Hakika wapo washairi stadi amba walisaidiwa kufikia kiwango hiki na walimu wao. Vilevile kuna wasusi amba wameibuka kuwa hodari kwa kusaidiwa na walimu wao wa awali katika taaluma ya ususi.

Ni dhahiri kwamba binadamu hukumbana na walimu wengi maishani. Hata hivyo ni muhimu kukumbuka kwamba japo walimu wa kawaida huwa na nia nzuri, wakakufunza ya kukufaa, kuna wengine amba wanaweza kukufunza ya kukuhasiri. Hawa hawakufunzi kwa maneno tu, bali pia kwa vitendo. Walimu wa aina hii hukuvutia kwenye matendo yao kwa kutumia vishawishi vingi. Polepole unajikuta umenaswa kabisa; ukawa mtumwa wao. **Si ajabu kupata kwamba ukiandamana na marafiki amba wameingilia matumizi mabaya ya vimeo, utainukia kuwa mraibu sugu wa vimeo hivi.** Hili hutokea pale ambapo, kwa kutaka kujitambulisha na marafiki wako, unawafuata namna bendera ifuatavyo upepo. Hivyo basi ni muhimu kuwa na msimamo thabiti hata tunapoingiliana na walimu wa aina mbalimbali, tuchuje yanayofaa kujifunza. Yale yasiyofaa tuyaaambae kama ukoma.

31. Chagua jibu sahihi kulingana na aya ya kwanza:
- Mwandishi anajua kwamba msomaji anawaza kuhusu mwalimu wake.
 - Neno, 'mwalimu' lina maana tofautitofauti kulingana na wahusika.
 - Mwalimu anapofundisha maarifa darasani watu wengi huyapitisha kwa wengine.
 - Akili inapojiwa na neno, "mwalimu", hurejelea maarifa ya nje.
32. Chagua jibu lifaaloo kulingana na kifungu.
- Watu wenge kiwango cha chini cha ujuzi hawajui maana ya maumbö.
 - Shughuli za mwanafunzi darasani ni njia ya kupitisha maarifa kwa wengine.
 - Mwanafunzi anapofungia tai darasani marafiki hujifunza kuifunga vyema.
 - Wakati wadogo wanaposoma wanajua kwamba hawawezi kuwafundisha wakuu wao.
33. Kifungu kimebainisha kwamba:
- Utambaji ni njia ya kuonyesha sifa za jamii fulani.
 - Wanafunzi huwa na mitindo tofauti ya kutambia familia zao.
 - Mwalimu hujua utambaji anapoambiwa kuhusu ngano za wanafunzi.
 - Utamaduni wa wanafunzi huimarika wanapofundishwa utambaji darasani mwao.
34. Kulingana na aya ya tatu:
- Maarifa anayofunzwa mwanafunzi huweza kumfanya kutompuuza mwalimu.
 - Watu wakiingia shule za chekchea hawajui familia nyngine.
 - Mwanafunzi anajua maana ya vifungu anapoingia shulenii.
 - Mwalimu anaweza kumfanya mwanafunzi kuwa mnyenyekuvu.
35. Chagua umuhimu wa shule kulingana na aya ya tatu.
- kukuza uvumilivu, kusahau makosa;
 - kukuza utiifu, kujikinga na maumivu;
 - kukuza mazoea ya michezoni, kuimarisha hati;
 - kukuza utangamano, kustawisha mbinu za kujieleza.
36. Aya ya nne imebainisha kwamba:
- Mwalimu anapotambua changamoto zinazotokana na masomo, alama za wanafunzi huimarika.
 - Mwanafunzi anapoelekezwa kuhusu aina za migogoro isiyofaa huwa bora masomoni.
 - Mwalimu humjengea mwanafunzi hulka ya kutafuta anachostahili bila kuwaumiza wenzake kihisia.
 - Mwanafunzi huwahimiza wenzake kujadiliana kuhusu matatizo yao kabla ya kumwarifu mwalimu.
37. Chagua jibu sahihi kwa mujibu wa aya ya tano.
- Mwanafunzi anapoimba nyimbo darasani huelewa vipawa vya wanafunzi wengine.
 - Mwalimu akimsaidia mwanafunzi yeeye hupata mbinu za kuimarisha vipawa.
 - Mwalimu humwelekeza mwanafunzi kujua ubora wake katika nyanja mbalimbali.
 - Mwanafunzi anamtegermea mwalimu wa awali kufahamu namna za wasusi shulenii.
38. Aya ya mwisho imebainisha kwamba:
- Maarifa ayapatayo binadamu yanayeweza kutokana na vielelezo anavyoona kutoka kwemye mazingira yake.
 - Idadi kubwa ya walimu anaopata mtu huwa na ari ya kumwadilisha.
 - Watu wengi huingia kwenye mitego ya washauri kwa kutojua athari za dawa.
 - Baadhi ya wanafunzi hushirikiana na marafiki wanapojikuta wakiwa na ushawishi mdogo.
39. "Si ajabu kupata kwamba ukiandamana na marafiki ambao wameingilia matumizi mabaya ya vimeo, utainukia kuwa mraibu sugu wa vimeo hivi."
- Chagua methali ambayo inajumuisha ujumbe wa kauli hii.
- Mshika mbili moja humponyoka.
 - Mczeza tope haliali kumrukia.
 - Mdharau mwiba hupata tende.
 - Mpanda ovyo hula ovyo.
40. Maana ya 'mitindo anuwai' kulingana na kifungu ni mitindo:
- ambayo haihusiani;
 - ya aina nyngi;
 - ya wasemaji tofauti;
 - ambayo haijapatikana.

- 7
41. Kulingana na aya ya **kwanza**:
- Wale wanaoishi mjini hawasimuliani hadithi.
 - Hadithi ya Kobe husimuliwa na watu wazima.
 - Utambaji wa hadithi si jambo geni katika jamii ya Kobe.
 - Huenda msomaji amesimuliwa kuhusu chanzo cha gamba la Kobe.
42. Ni jibu lipi sahihi kulingana na aya ya **kwanza**?
- Raia wa Kasakine walikuwa wakarimu na wenyewe umoja.
 - Kobe alifanikisha mipango kwa kununyizia mashamba maji.
 - Kulima na kuchimba ilikuwa kazi iliyohitaji nguvu kwa wote.
 - Kushirikiana kuliwafanya wanyama na viongozi kuheshimiana.
43. Aya ya **pili** imebainisha kwamba:
- Kobe alibuni mbinu ili kuondoa uvivu.
 - Uvivu wa Kobe ulisababishwa na madaraka.
 - Kobe alipata uongozi kwa sababu ya busara yake.
 - Wepesi wa Kobe ulimfanya kutunukiwa kipawa.
44. Chagua jibu sahihi kwa mujibu wa aya ya **tatu**.
- Uhodari wa kushawishi ulimfanya Kobe asijue kulima.
 - Wanyama wenzake Kobe walichangia kuendeleza ubinafsí wake.
 - Mazingira ya kichakani yalisababisha kutofanya kazi shambani.
 - Jukumu la uongozi liliwafanya wengine kuendesha kazi peke yao.
45. Chagua tabia za Kobe kulingana na kifungu.
- mjanja, anayejali usalama wa wengine;
 - mwendesha shughuli za wenzake, laghai;
 - mwenye tamaa, asiyewaza kwa makini;
 - mwenye huzuni, asiyeshukuru kwa mema.
46. Safari ya Kaelea ingeifaidi vipi nchi ya Kobe?
- kuonyeshwa namna ya kuelezea njia za kukuza uongozi;
 - kufunzwa namna ya kustawisha hali ya maisha ya raia;
 - kushauriwa kuhusu namna ya kutumia misaada ya wafadhilli;
 - kuelekezwa kuhusu namna ya kutumia umeme kuanza miradi.
47. Ni dhahiri kwamba ndege:
- walikuwa wanyonge kwa kupewa chakula mwishio;
 - walikuwa na hamu ya kuona kiwanda;
 - walikuwa wameamua kumrekebisha Kobe;
 - walikuwa na matarajio ya kushauriwa na mfanyakazi.
48. Aya ya **mwisho** inaonyesha kuwa:
- Wenzake Kobe walikumbuka dhuluma nyumbani kwao.
 - Wenzake Kobe ni wenyewe msimamo imara.
 - Kobe alitumia ujuzi wake wa riadha kuteremka chini ardhi.
 - Kobe alipata gamba kwa sababu mwili wake haukuzoea majabali.
49. Kauli, **aliijishika tama** imetumia tamathali gani ya usemi?
- tashhisí
 - majazi
 - chaku
 - nahau
50. Maana ya, **kujikuna ajipatapo**, kwa mujibu wa kifungu ni kujitahidi:
- kulingana na uwezo wake;
 - kufuatia shaka aliyo nayo;
 - kwa kuonyesha ubingwa;
 - kwa kutaka kujinusuru.

THE KENYA NATIONAL EXAMINATION COUNCIL INSHA 2018

2

Umepewa dakika 40 kuandika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu ukifuata maagizo uliyopewa.

Andika insha itakayomalizika kwa maneno yafuatayo:

Hapo ndipo nilipogundua kwamba ndugu, hata akiwa mbaya vipi, hawezi kukuacha wakati wa shida.